

Mokslų akademijos darbas neįprastomis sąlygomis

Pasaulyje kilus koronaviruso pandemijai, Lietuvos mokslų akademijos (LMA) veikla karantino sąlygomis nenutrūko ir sėkmingai vykdyta nuotoliniu būdu. LMA vadovybė ir darbuotojai Akademijoje dirbo pagal patvirtintą grafiką, vyko prezidiumo, mokslų skyrių ir sekcijų posėdžiai, atliktos teisinių dokumentų projektų ekspertizės, vertinti mokslo darbai, vykdyta mokslo rezultatų sklaida. Prasidėjus Lietuvoje karantinui, LMA buvo sukurta darbo grupė „COVID-19“, vadovaujama prof. habil. dr. Vytauto Usonio, kuri skelbia naujausią ir aktualiausią informaciją apie ligos plitimą, pandemijos situaciją ir jos valdymo priemonės iš Lietuvos bei kitų pasaulio šalių. Balandžio 23 d. LMA iniciatyva įvyko virtuali diskusija, kurioje buvo kalbama apie Lietuvos mokslininkų sukurtus ir naudojamus pandemijos plitimo modelius, jų trūkumus ir priemones jiems gerinti, taip pat apie tolesnius veiksmus siekiant kuo tiksliau įvertinti infekcijos plitimo šalyje dinamiką. Galime drąsiai teigti, kad pandemijos plitimo ir slopimo prognozė, modeliuota mokslininkų, didžiąja dalimi pasitvirtino.

Balandžio 7 d. pirmą kartą institucijos istorijoje virtualiame ataskaitiniame LMA narių visuotiniame susirinkime buvo patvirtinta 2019 m. LMA veiklos ataskaita, kuri vėliau buvo pateikta ir svarstyta LR Seimo Švietimo ir mokslo komitete. Dėkoju visiems Akademijos nariams ir padaliniams už atliktus svarius darbus 2019 m., o darbo grupei – atsakingai ir kruopščiai parengusiai ir išleidusiai 2019 m. LMA veiklos ataskaitą.

LMA prezidentas Jūras Banys

Taip pat LMA sėkmingai vykdomi ES Struktūrinių fondų projektai: „Periodinių mokslo leidinių leidyba ir jos koordinavimas“ – laiku vyksta mokslo žurnalų leidyba ir jų kokybės vertinimas; pagal projektą „Nacionalinės mokslo populiarinimo sistemos plėtra ir įgyvendinimas“ – įvyko virtualus „Kino pavasaris“ ir pradėtos rengti spaudai dviejų užsienio ir keturių Lietuvos autorių knygos. Kiek sunkiau buvo vykdyti mokymus pagal projektą „Tyrėjų kompetencijų stiprinimas rengiant projektų paraiškas“ – prisitaikant prie esamų sąlygų, kad būtų sutelkta kuo mažiau dalyvių ir apribotas jų judėjimas, mokymai rengti mažesnėms dalyvių grupėms ir skirtingose vietose.

Nuolat bendraujama ir teikiama informacija LR Prezidentūrai, Seimui, Vyriausybei, Švietimo, mokslo ir sporto, Ekonomikos ir inovacijų bei kitoms ministerijoms. Pareikšta LMA pozicija dėl mokslo finansavimo krizės metu,

taip pat dėl 5G ryšio galimo žalinimo. Seimo Ekonomikos komiteto posėdyje diskutuota dėl Inovacijų fondo kūrimo tikslingumo ir gairių.

Akademijos vadovybei pakvietus aktyviai dirbti naujomis sąlygomis, visų LMA narių ir darbuotojų pastangų dėka LMA persiorientavo dirbti nuotoliniu būdu ir skelbti aktualią mokslui ir visuomenei informaciją. LMA svetainės naujienuose kovo mėn. paskelbti 28 straipsniai, balandžio mėn. – 26, gegužės – 21 straipsnis, birželio mėn. taip pat numatyta paskelbti per 20 straipsnių. Tai naujienos iš pasaulinių akademijų asociacijų ir kitų organizacijų, kurių narė yra LMA, žymių akademikų sukakčių pažymėjimas ir jų mintys apie mokslo aktualijas, informacija apie LMA Jaunosios akademijos veiklą, naujai išleistas reikšmingas knygas ir, žinoma, naujausios mokslo žinios apie COVID-19, jos plitimą ir kontrolės priemones. LMA svetainės lankytojų aktyvumas fiksuojamas ir jis nuolat didėja. Balandžio 20 d. išleista ir paskelbta pirmoji „LMA žinių“ elektroninė versija – ją jau vartė virš pusės tūkstančio svetainės lankytojų.

LMA nariai yra aktyvūs mokslininkai ir visuomenės nariai, jie skelbia informaciją mokslinių tyrimų, studijų, politikos ir kitais aktualiais klausimais žiniasklaidoje (spaudoje, televizijos ir radijo laidose, interneto svetainėse). Todėl kilo idėja rinkti informaciją iš visų žiniasklaidos šaltinių ir LMA svetainėje sukurti skiltį „LMA ir akademikai žiniasklaidoje“ su interneto nuorodomis, kurias aktyvius galima perskaityti, >>>

Mokslų akademijos darbas neįprastomis sąlygomis

»»»

peržiūrėti ar išklausti pateiktą originalią medžiagą. Greičiausiai ne visą informaciją pavyko surinkti, tačiau nuo metų pradžios surinktos ir pateiktos nuorodos į per du šimtus šaltinių. Dekodamas Akademijos nariams ir darbuotojams už aktyvią veiklą, noriu paraginti rodyti iniciatyvas ir teikti siūlymų, kaip informuoti visuomenę aktualiausiais šiandienos klausimais ir gerinti mokslo žinių sklaidą.

Dar viena naujovė – svetainės meniu APIE LMA punkte „Apdovanojimai“ pateikta informacija apie Lietuvos mokslų akademijos atminimo medalių paskyrimą ir įteikimą. Šiuo metu apdovanotųjų skaičius jau siekia 25 – gaila, kad ne visus apdovanojimus pavyko įteikti fiziškai, bet tai planuojama atlikti artimiausiam LMA narių visuotiniame susirinkime.

Įveikę pirmąją sudėtingą veiklos etapą, gaudami nemažai pamokų ir prisitaikydami prie kitokios veiklos su viltimi laukiame, kada Akademija galės aktyviau organizuoti diskusijas, konferencijas ne tik virtualiai, bet ir susitikti realiai LMA, mokslo ir studijų institucijų ar kitose patalpose ir tiesiogiai bendrauti. •

*Akad. Jūras Banys,
LMA prezidentas*

LMA prezidento ir prezidiumo veikla

2020 m. kovo 11 d. Pasaulio sveikatos organizacijai paskelbus covid-19 pasauline pandemija ir LR Vyriausybei priėmus nutarimą „Dėl karantino Lietuvos Respublikos teritorijoje paskelbimo“, LMA vadovybė ir prezidiumas priėmė sprendimą laikinai stabdyti viešus renginius Akademijos patalpose ir karantino sąlygomis LMA veiklą tęsti nuotoliniu būdu.

Balandžio 2 d. buvo paskelbtas LMA prezidento akad. Jūro Banio kreipimasis „Gerbiami LMA nariai, mokslininkai, partneriai. Dėl naujojo koronaviruso pandemijos COVID-19 sukeltų iššūkių valstybei keičiasi Lietuvos mokslų akademijos (LMA) darbo pobūdis. Anksčiau LMA organizuoti susitikimai, diskusijos, knygų pristatymai ir kiti renginiai dabar keliai į nuotolinę erdvę. Akademija savo veiklą vykdo virtualiai pasitelkdama elektroninį paštą, rengdama vaizdo konferencijas. Naujienos ir toliau skelbiamos www.lma.lt svetainėje, socialiniame tinkle „Facebook“. Nors ir esame apriboti karantino, tačiau LMA ir akademikų vaidmuo šiuo mūsų valstybei ir pasauliui sunkiu laikotarpiu tampa labai svarbus. Aukščiausio lygio mokslininkai, siekdami sustabdyti viruso plitimą ir mažinti šios pandemijos žalingus padarinius visuomenei, turi būti priešakinėse linijose rodydami teisingą kryptį, kuria turi judėti mokslas, ekonomika, studijos ir kultūra...“.

Šiuo laikotarpiu J. Banys dirbo virtualiai pasitelkdamas elektroninį paštą ir mobilaus ryšio priemones

bei priimdamas LMA darbuotojus ir interesus Akademijoje griežtai laikantis visų apsaugos priemonių.

Balandžio 23 d. J. Banys kartu su akademikais Juozu Augučiu, Remigijumi Leipumi, Leonu Valkūnu, Vilniaus universiteto (VU) Medicinos fakulteto Klinikinės medicinos instituto Vaikų ligų klinikos prof. habil. dr. Vytautu Usoniu, VU matematikais prof. dr. Olga Štikoniene ir prof. habil. dr. Alfredu Račkausku dalyvavo virtualioje diskusijoje, kurioje buvo kalbama apie Lietuvos mokslininkų sukurtus ir naudojamus pandemijos plitimo modelius, jų trūkumus ir priemones jiems gerinti, taip pat apie tolesnius veiksmus siekiant kuo tiksliau įvertinti infekcijos plitimo dinamiką mūsų šalyje. Susitikimą pradėjęs akad. J. Banys kalbėjo, kad koronaviruso plitimo prognozavimas ypač svarbus dabar, kai pradedamos švelninti karantino sąlygos ir taip pat pažymėjo, kad aktyvi LMA sukurta darbo grupė COVID-19, vadovaujama V. Usonio, kuri skelbia naujausią ir aktualiausią informaciją iš Lietuvos ir kitų pasaulio šalių.

Antrąjį metų ketvirtį valdžios institucijose – Prezidentūroje, Seime, Švietimo, mokslo ir sporto, Finansų ministerijose LMA prezidentas dalyvavo nuotoliniu būdu organizuojamuose posėdžiuose ir išsakė Akademijos poziciją įvairiais klausimais.

Gegužės 28 d. J. Banys buvo pakviestas į posėdį LR Prezidentūroje dėl Lietuvos dalyvavimo *Horizonto* programoje.

J. Banys buvo kviečiamas į nuotolinius Seimo Švietimo ir mokslo komiteto posėdžius, kuriuose buvo aptariami aktualiausi švietimo ir mokslo klausimai (05-06, 05-27, 06-03, 06-10, 06-17). Gegužės 6 d. posėdyje J. Banys pristatė 2019 metų LMA veiklos ataskaitą. Prezidentas supažindino Švietimo ir mokslo komiteto narius su nuveiktais darbais ir pabrėžė, kad LMA pateikė nemažai rekomendacijų, svarbių ne tik šalies, bet ir visos Europos Sąjungos ateičiai bei atsakė į Seimo narių paklausimus. Nuotoliniuose Seimo Ekonomikos komiteto posėdžiuose J. Banys dalyvavo svarstant Inovacijų skatinimo fondo įstatymo projektą (05-04, 06-03).

Birželio 17 d. J. Banys pasisakė diskusijoje „Penktosios kartos (5G) judriojo ryšio įtaka gyventojų sveikatai ir imunitetui“, kurią nuotoliniu būdu organizavo LR Seimo Sveikos gyvensenos komisija bei Aplinkos apsaugos ir Žmogaus teisių komitetai.

LMA vadovybė aktyviai dalyvavo tarptautinių organizacijų veikloje. Gegužės 29 d. vyko Europos akademijų mokslo patariamiosios tarybos (EASAC) virtualus posėdis, kuriame dalyvavo 43 mokslų akademijų atstovai. Lietuvai atstovavo LMA prezidentas J. Banys ir viceprezidentas Z. Dabkevičius, birželio 3 d. LMA vadovybė dalyvavo virtualiame ALLEA visuotiniame susirinkime. Birželio 17 d. J. Banys buvo pakviestas į EASAC posėdį dėl COVID-19.

• • •

»»»

LMA prezidento ir prezidiumo veikla

>>>

Iš kairės: Lietuvos mokslų akademijos prezidentas akad. Jūras Banys, advokatas Romanas Raulynaitis, advokatė Inga Pakalniškytė, Lietuvos mokslų akademijos prezidiumo narys akad. Vytautas Nekrošius, advokatų profesinės bendrijos „Motieka ir Audzevičius“ atstovės

Antrąjį metų ketvirtį LMA prezidiumas nuotoliniu būdu posėdžiavo tris kartus, o LR Vyriausybei priėmus nutarimą dėl karantino švelninimo – du kartus birželio mėn. tiesiogiai.

Balandžio 1 d. LMA prezidiumo posėdyje buvo patvirtintas kandidatų į Lietuvos Respublikos Prezidentų Antano Smetonos, Aleksandro Stulginskio, Kazio Griniaus, Jono Žemaičio ir Algirdo Brazausko vardines stipendijas atrankos aprašas, gegužės 5 d. – LR Prezidentų vardinių stipendijų konkurso vertinimo komisijos bei priimti nutarimai dėl LMA narių apdovanojimo LMA atminimo medaliu bei LMA prezidiumo padėkos raštais.

Gegužės 13 d. buvo pritarta Kauno technologijos universiteto teikiamai akad. Jurgio Kazimiero

Staniškio kandidatūrai Baltijos Asamblėjos mokslo premijai gauti.

Birželio 2 d. tiesioginiame posėdyje LMA prezidiumas aptarė tolesnę LMA veiklą karantino sąlygomis, įvertino darbo nuotoliniu būdu patirtį bei sprendė iškilusias problemas. Buvo patvirtinti LR Prezidentų vardinių stipendijų konkurso vertinimo komisijų rezultatai bei LMA jaunųjų mokslininkų stipendijų konkurso skelbimas, pristatyta prof. Džinde Kao (Jinde Cao) kandidatūra į LMA užsienio narius, priimtas nutarimas kelti pretendentą Robertą Dž. Šilerį (Robert J. Schiller, JAV) (ekonomika) kandidatą į LMA užsienio narius ir kt. klausimai.

Birželio 16 d. LMA prezidiumo posėdyje lankėsi švietimo, mokslo ir sporto viceministras akad. Valdemaras Razumas ir pasiūlė LMA kuruoti

Lietuvos ir Rusijos istorinės atminties komisijos veiklą. Siūlymui LMA prezidiumo nariai pritarė. Taip pat buvo patvirtintos LMA jaunųjų mokslininkų stipendijų konkurso paraiškų vertinimo komisijos, pritarta Lietuvos mokslų akademijos informacinių ir komunikacinių technologijų naudojimo bei darbuotojų stebėsenos ir kontrolės darbo vietoje tvarkai, išklausyta informacija apie „L'ORÉAL Baltic“ regioninės programos „Moterims mokslė“ 2020 m. laureates ([nuoroda](#)), apie gautas mokslininkų grupių paraiškas bendradarbiauti su Čekijos MA pagal mobilumo projektus bei aptarta tolesnė LMA veikla pasibaigus karantinui. LMA prezidentas įteikė padėkas knygos „Akademikai skaito Vaižgantą“ rėmėjams ([nuoroda](#)). •

Parengė LMA vyr. referentė Lyda Milošienė

Visuotiniai susirinkimai

Balandžio 7 d. įvyko virtualus ataskaitinis LMA narių visuotinis susirinkimas. Iš anksto LMA nariams buvo nusiųsta 2019 m. LMA veiklos ataskaita susipažinti su 2019 m. mokslo, mokslo rezultatų sklaida ir mokslo organizacine bei ekspertine veikla bei finansiniais dokumentais. LMA nariai aktyviai

dalyvavo virtualiame ataskaitiniame LMA narių visuotiniame susirinkime balsuojant dėl svarbių LMA dokumentų. Virtualaus susirinkimo dieną LMA vardinėmis premijomis jau galėjo džiaugtis ir kiek anksčiau paskelbti jų laureatai, kuriems pažymėjimai bus iškilmingai įteikti karantinui pasibaigus.

LMA nariai balsuodami e. paštu ataskaitiniame susirinkime pritarė LMA 2019 m. mokslo, mokslo rezultatų sklaidos ir mokslo organizacinei bei ekspertinei veiklai. Nutarimais patvirtinta 2019 m. LMA ataskaita ir biudžetinių lėšų panaudojimo sąmata, 2020 m. LMA biudžetinių išlaidų sąmata. •

MOKSLO AKTUALIJOS

COVID-19 ir struktūrinė bioinformatika

Netikėtai kilus COVID-19 pandemijai, visas pasaulis tapo koronaviruso SARS-CoV-2 įkaitu. Tačiau ši situacija atskleidė ir tai, kad įvairių šalių mokslininkai gali dirbti kartu, siekdami perprasti naująjį virusą ir surasti priemonių nuo jo apsisaugoti. Vienas iš svarbių mokslininkams iškilusių uždavinių – nustatyti visų SARS-CoV-2 genome koduojamų baltymų struktūras, kad būtų galima suprasti kaip tie baltymai veikia ir kaip juos nuslopinti. Buvo mesta daug pajėgų nustatyti SARS-CoV-2 baltymų struktūras rentgenostruktūrinės analizės ir krioelektroninės mikroskopijos metodais, bet kol kas ne visos jos išspręstos. Todėl mokslininkams, dirbantiems struktūrinės bioinformatikos srityje, atsirado proga imtis iniciatyvos ir išnaudoti sukurtus kompiuterinius metodus baltymų struktūroms nustatyti. Baltymų struktūros modeliavimo konkursus organizuojantis centras Kalifornijos universitete Deivise (JAV) ėmėsi koordinuoti šį eksperimentą. Surinkus SARS-CoV-2 baltymų sekas, mokslininkų grupės buvo pakviestos sumodeliuoti jų struktūras ir įvertinti modelių tikslumą. Šiame etape dalyvavo ir Vilniaus universiteto Gyvybės mokslų centro (VU GMC) Biotechnologijos instituto Bioinformatikos skyriaus mokslininkai, panaudodami savo sukurtą metodą (VoroMQA) ir patirtį. Tikimasi, kad bendromis mokslininkų grupių iš viso pasaulio pastangomis pavyks gauti patikimus kompiuterinius modelius bent daliai iš nustatytų sąveikų. Tai padėtų suprasti, kokie virusinių ir žmogaus baltymų paviršiai dalyvauja sąveikose ir leistų efektyviau ieškoti jau registruotų vaistų, galinčių šias sąveikas suardyti, t. y. turėtų terapinį efektą.

BALTYMŲ STRUKTŪROS TYRIMAI KOMPIUTERINIAIS METODAIS

VU GMC Biotechnologijos instituto Bioinformatikos skyriaus, kurio vadovas aš esu, tyrimų sritis – baltymų struktūros, sąveikų ir evoliucijos tyrimai kompiuteriniais metodais. Šiuos

tyrimus dar būtų galima pavadinti trumpiau – baltymų struktūrine bioinformatika. Tai viena iš daugelio šiuo metu vystomų bioinformatikos krypčių.

Kaip žinia, baltymai yra biologinės makromolekulės, sudarytos iš dvidešimties tipų blokų, arba aminorūgščių. Baltymai atlieka absoliučią daugumą biologinių funkcijų, reikalingų gyvybei Žemėje egzistuoti. Didžioji dalis baltymų suformuoja stabilias erdvinės struktūras, kurios ir lemia baltymų funkcijas. Tos struktūros taip pat dažnai sudaro tarpusavyje pastovius ar laikinus kompleksus. Norint suprasti kaip baltymai veikia, reikia žinoti jų erdvinės struktūras. Struktūros dažniausiai nustatomos rentgenostruktūrinės analizės metodu, tiriamus baltymus išgryninus ir iškristalinius. Gerokai rečiau ir tik mažų baltymų struktūroms spręsti naudojamas branduolių magnetinio rezonanso metodas. Pastaruoju metu vis daugiau struktūrų išsprendžiama ir krioelektroninės mikroskopijos metodu. Bendromis pastangomis pasaulyje iki šiol išspręsta tik kiek daugiau nei 160 000 baltymų struktūrų. Nuo 1971 metų jos kaupiamos globaliame Baltymų duomenų banke. Tai sudaro tik apie 0,1 % šiuo metu žinomų baltymų sekų. Šią prarają įveikti sprendžiant struktūras eksperimentiniais metodais nepavyks. Todėl kompiuteriniai baltymų struktūros modeliavimo metodai yra svarbi alternatyva.

PRIELAIIDOS PROGNOZUOTI BALTYMŲ STRUKTŪRAS KOMPIUTERINIAIS METODAIS

Baltymo struktūrą žinoti būtina, siekiant suprasti kaip jis veikia. Tad ar galima ją nustatyti modeliuojant? Dar 1950-aisiais dr. Kristianas Anfinenas (Christian Anfinsen) pademonstravo, kad baltymo seka lemia jo trimatę struktūrą (už tai 1972 m. gavo Nobelio premiją). Kitaip tariant, fiziologinėmis sąlygomis baltymui būdinga trimatė struktūra yra energetiškai palankiausia baltymo būseną. Tačiau baltymų struktūros analizė kompiuteriniais metodais iki šiol susiduria su dviem problemomis. Pirma, tai milžiniškas galimų

baltymo konformacijų (baltymo aminorūgščių išsidėstymo erdvėje variantų) skaičius. Šis skaičius toks didelis, kad netgi turint didžiulius kompiuterinius išteklius, pasirinkti visus galimus erdvinės struktūros variantus neįmanoma. Kita vertus, kol kas neįmanoma tiksliai įvertinti kiekvienos konformacijos energijos. Todėl iš baltymo sekos (*de novo*) pavykdavo (ir tai ne visada) sėkmingai nusakyti erdvinę struktūrą kompiuteriniais metodais tik mažiems baltymams (maždaug iki 100 aminorūgščių).

Kita vertus, buvo pastebėta, kad baltymų erdvinę struktūrą kinta daug lėčiau, nei aminorūgščių seka. Kitaip tariant, jei baltymai yra giminingi, tikėtina, kad jų struktūros bus panašios. Taip atsirado homologinis baltymų struktūrų modeliavimas. Jei norime sumodeliuoti mus dominančio baltymo struktūrą, tereikia surasti giminingą baltymą su žinoma struktūra, ir tą struktūrą panaudoti kaip šabloną modeliui sukonstruoti. Tai tiksliausias ir plačiausiai taikomas baltymų ar jų kompleksų struktūros modeliavimo metodas.

BALTYMŲ IR JŲ KOMPLEKSŲ STRUKTŪRŲ NUSAKYMO KOMPIUTERINIAIS METODAIS PROGRESAS

Kompiuterinis baltymų struktūros modeliavimas yra sudėtinga problema, tad ją sprendžiant remiamasi ir naujomis idėjomis. 1990-ųjų pradžioje prof. Džonui Maultui (John Moulton) iš Merilendo universiteto (JAV) kilo mintis inicijuoti konkursus, kuriuose dalyvautų baltymų struktūrų modeliotojai iš viso pasaulio. Taip nuo 1994 metų atsirado globalūs CASP (nuo angl. Critical Assessment of protein Structure Prediction) konkursai (žr. [nuorodą](#)), kurie kas dveji metai rengiami iki šiol. Kadangi baltymai dažniausiai atlieka savo funkcijas sąveikaudami tarpusavyje ir sudarydami stabilius ar laikinus kompleksus, baltymų kompleksų >>>

COVID-19 ir struktūrinė bioinformatika

»»

struktūrų nustatymas irgi labai svarbus. Vėliau atsirado ir kitas konkursas, skirtas baltymų kompleksų struktūroms nustatyti – CAPRI (angl. Critical Assessment of PRedicted Interactions; žr. [nuorodą](#)). Ilgą laiką šių konkursų rezultatai rodė, kad progresas baltymų struktūros modeliavimo srityje vyksta mažais žingsneliais. Homologinio modeliavimo progresas labiausiai buvo nulemtas dėl išaugusio išspręstų struktūrų (šablonų) skaičiaus ir efektyvesnių giminytės tarp baltymų nustatymo metodų. Tuo tarpu *de novo* metodų atveju buvo tikimasi, kad proveržį pavyks pasiekti, sukūrus efektyvesnius konformacijų peržiūros algoritmus ir tikslesnius energijos vertinimo metodus. *De novo* metodų atveju didžiausią įtaką padarė greitesni kompiuteriai, o ne naujos idėjos. Pastaraisiais metais įvyko ryškus proveržis ir *de novo* baltymų struktūros modeliavime. Jį nulėmė tai, kad gilusis mašininis mokymasis sugėbjo labai efektyviai išnaudoti baltymų sekų, t. y. evoliucinę informaciją. Jau

anksčiau gilusis mašininis mokymasis padarė perversmą vaizdų, taip pat ir žmonių veidų atpažinime ar autonominių automobilių valdyme. Šiuo atveju Google kompanijos DeepMind komanda, pasivadinsi AlphaFold, CASP13 atliko kokybinį šuolį baltymų struktūrų nusakyme, naudojant tik sekų informaciją. Proveržis labiausiai palietė monomerinius baltymus. Kita vertus, netgi geriausi AlphaFold modeliai nėra tokie tikslūs, kad juos būtų galima naudoti, tarkim, vaistų kūrimui.

BIOINFORMATIKOS SKYRIAUS TYRIMAI

VU GMC Biotechnologijos instituto Bioinformatikos skyriaus viena iš pagrindinių tyrimų krypčių susijusi su baltymų erdvinėmis struktūromis. Pastaruosius kelerius metus skyriaus mokslininkai kuria kompiuterinius metodus, kurie galėtų padėti išspręsti dvi svarbias baltymų struktūros nusakymo problemas. Viena jų – kaip patikimai

įvertinti baltymo modelio tikslumą, nežinant tikrosios jo struktūros. Kaip minėta, ši problema visai bioinformatikų bendruomenei pasirodė itin kietas riešutėlis, trukdanti iš daugelio modelių atrinkti tiksliausią, o taip pat patikslinti apytikslus modelius. Kita problema – kaip efektyviau išnaudoti esamą informaciją struktūrų duomenų bazėje (PDB) charakterizuoti ir modeliuoti baltymų kompleksus. Kaip ir daug kitų mokslininkų grupių iš viso pasaulio, Bioinformatikos skyriaus mokslininkai nuolat dalyvauja CASP ir CAPRI konkursuose. Rezultatai liudija, kad skyriuje sukurti metodai veikia puikiai. CASP ir CAPRI konkursuose, vykusiuose 2018 metais, skyriuje sukurtas metodas modelių tikslumui vertinti (VoroMQA) nepriklausomų ekspertų buvo įvertintas kaip vienas geriausių. Bioinformatikos skyriaus komandos („Venclovas“) rezultatai baltymų kompleksų struktūrų modeliavimo srityje buvo absoliučiai geriausi. •

Akad. Česlovas Venclovas

Mokslų akademijos narių ir veiklos kaita

Lietuvos Respublikos Seimo 2011 m. gegužės 19 d. nutarimu Nr. XI-1397 patvirtintas Lietuvos mokslų akademijos (toliau – LMA) statusas. Pagal šį statutą esmingai buvo pakoreguota Mokslų akademijos narių sudėtis ir skaičius. Pagal ankstesnį statutą akademiją sudarė 40 tikrųjų narių, 60 narių korespondentų, kurie buvo renkami iki gyvos galvos, ir 45 nariai ekspertai, kurie buvo renkami penkeriems metais su galimybe būti perrinktais dar vienai penkerių metų kadencijai. Bendras Mokslų akademijos narių skaičius (Lietuvos piliečių) neviršijo 145 asmenų. Kartu buvo renkami užsienio nariai, kurių skaičius nebuvo ribojamas.

Pagal naująją Akademijos statutą 2011 m. visų LMA narių statusas pasidarė vienodas – nariai korespondentai tapo tikraisiais nariais, o nariai

ekspertai LMA visuotiniame susirinkime buvo išrinkti tikraisiais nariais.

Dabar visi Mokslų akademijos nariai yra akademikai – ir tikrieji nariai, ir nariai emeritai, ir užsienio nariai. Kiekvienas Mokslų akademijos narys kartu yra ir kurio nors Mokslų akademijos mokslų skyriaus narys. Mokslų akademijos nariai renkami iki gyvos galvos. Mokslų akademijos tikrieji nariai tampa nariais emeritais, kai jiems sukanka 75 metai. Mokslų akademijos tikrųjų narių skaičius – ne daugiau kaip 120. Narių emeritų ir užsienio narių skaičius neribojamas.

Atliksime analizę, kaip keitėsi Mokslų akademijos narių (tikrųjų narių, narių emeritų) skaičius nuo 2011 metų. Pateikiame akademijos narių skaičius, remdamiesi Mokslų akademijos 2011–2019 metų metinėmis ataskaitomis.

Iš pateiktos lentelės 6 puslapyje matome, kad LMA tikrųjų narių skaičius kito nuo 91 iki 115. 2019 m. pabaigoje buvo 14 laisvų vietų. Kalbant apie skyrių narių skaičiaus dinamiką 2011–2019 m., ji procentiškai ryškiausia ŽŪMM skyriuje. Tikrųjų narių skaičius pakito nuo 9 iki 14. Mažiausiai kito TMS.

Emeritų skaičius kito nuo 41 iki 55, o bendras LMA narių (tikrieji ir emeritai) skaičius – nuo 136 iki 161. Taigi, matoma bendro LMA narių skaičiaus augimo tendencija. Ją lemia iš esmės emeritų kontingento augimas.

Mokslų akademija, siekdama Statute įvardytų tikslų, dalyvauja įgyvendinant Lietuvos mokslo politiką ir atlieka ekspertinę funkciją. LMA nariai paprastai veikia per savo institucijas ir didesnis narių skaičius gali efektyviau prisidėti įgyvendinant Mokslų akademijos »»

Mokslų akademijos narių ir veiklos kaita

>>>

Tikrieji nariai ir emeritai

Metai	HSMS	MFChMS	BMGMS	ŽŪMMS	TMS	Iš viso
2011	16 + 9 = 25	22 + 9 = 31	22 + 10 = 32	9 + 9 = 18	22 + 8 = 30	91 + 45 = 136
2012	20 + 8 = 28	25 + 7 = 32	25 + 10 = 35	10 + 9 = 19	25 + 8 = 33	105 + 42 = 147
2013	19 + 9 = 28	24 + 7 = 31	25 + 11 = 36	9 + 8 = 17	23 + 8 = 31	100 + 43 = 143
2014	20 + 10 = 30	27 + 6 = 33	26 + 11 = 37	11 + 8 = 19	24 + 10 = 34	108 + 45 = 153
2015	19 + 10 = 29	27 + 5 = 32	25 + 12 = 37	10 + 9 = 19	24 + 9 = 33	105 + 45 = 150
2016	21 + 9 = 30	28 + 6 = 34	28 + 9 = 37	13 + 9 = 22	25 + 8 = 33	115 + 41 = 156
2017	21 + 9 = 30	27 + 9 = 36	27 + 11 = 38	13 + 8 = 21	24 + 8 = 32	112 + 45 = 157
2018	19 + 8 = 27	24 + 10 = 34	26 + 12 = 38	11 + 10 = 21	20 + 12 = 32	100 + 52 = 152
2019	19 + 9 = 28	26 + 11 = 37	27 + 12 = 39	14 + 10 = 24	20 + 13 = 33	106 + 55 = 161
Skyriaus tikrųjų narių skaičiaus kitimas	nuo 16 iki 21	nuo 22 iki 28	nuo 22 iki 28	nuo 9 iki 14	nuo 22 iki 25	nuo 91 iki 115
Skyriaus emeritų skaičiaus kitimas	nuo 8 iki 10	nuo 5 iki 11	nuo 9 iki 12	nuo 8 iki 10	nuo 8 iki 13	nuo 41 iki 55
Skyriaus bendras narių skaičiaus kitimas	nuo 25 iki 30	nuo 31 iki 37	nuo 32 iki 39	nuo 17 iki 24	nuo 30 iki 34	nuo 136 iki 161

tikslus. Apjungiant mokslininkų pajėgas, LMA argumentuotai teikė išvadas ir siūlymus dėl genomo redagavimo metodų naudojimo Europos Sąjungos teisinio reguliavimo, Valstybinių mokslo centrų ir institutų veiklos perspektyvos, koordinuoja su CERN susijusias veiklas, teikia siūlymus dėl Lietuvos energetikos politikos ir ekonomikos, ir kt. Svarbi LMA veikla dėl netikrų naujienų – melagienų. Tad LMA nuomonė dėl alternatyviosios medicinos, pozicija dėl

skiepų, taip pat mokslo populiarinimo ir sklaidos veikla sulaukia pripažinimo.

Į LMA vykdomas veiklas įsijungia Jaunoji akademija (LMAJA), jau turinti 20 narių. Iš LMAJA organizuotų iniciatyvų galima išskirti kuo didesnę mokslu pagrįstą žinių prieinamumo visuomenei užtikrinimą, bendradarbiavimą su Lietuvos moksleivių sąjunga, diskusijas apie jaunųjų mokslo daktarų akademinę karjerą, technologijų etiką ir kitais klausimais. Labai svarbu

derinti LMA akademikų ir jaunųjų akademijos narių veiklas siekiant bendrų mokslo politikos rezultatų.

LMA veikla galėtų būti dar aktyvesnė teikiant siūlymus dėl mokslo vaidmens ir finansavimo, kuris Lietuvoje yra vienas iš menkiausių ES, dėl atvirųjų mokslinių tyrimų duomenų, mokslo infrastruktūros ir kitų aktualių klausimų. •

Akad. Feliksas Ivanauskas ir
akad. Eugenijus Butkus

SKYRIŲ VEIKLA

Humanitarinių ir socialinių mokslų skyriuje

Balandžio–birželio mėn. skyrius toliau tęsė savo veiklą pandemijos sąlygomis dirbdamas nuotoliniu būdu. Galima išskirti kelias kryptis – tai HSMS sudarytų komisijų darbas, atskira akademiko visuomeninė ir mokslinė veikla.

LMA prezidiumo 2020-03-24 posėdžio nutarimu (protokolas Nr. 8) buvo sudaryta komisija Nobelio premijos laureato prof. Roberto Šilerio mokslinei ir organizacinei veiklai įvertinti ir teikti LMA prezidiumui kelti kandidatų į LMA užsienio narius. Svarbią medžiagą kandidato asmenybės ir darbų pažinimui pateikė akad. Antanas

Buračas. Komisijos nariai – akademikai Domas Kaunas (pirm.), Grasilda Blažienė, Rūta Janonienė, Arvydas Virgilijus Matulionis, Zenonas Norkus – virtualiame 2020-04-27 posėdyje aptarė kandidato mokslinę veiklą, įvertino R. Šilerio ryšius su Lietuvos mokslo centrais ir vieningai pasiūlė rinkti LMA užsienio nariu. LMA prezidiumas siūlymui pritarė.

Gegužės 4 d. HSMS nutarimu buvo sudarytos atrankos komisijos Antano Smetonos ir Algirdo Brazausko vardinėms stipendijoms skirti. Lietuvos Respublikos Prezidentų Antano Smetonos, Aleksandro Stulginskio,

Kazio Griniaus, Jono Žemaičio ir Algirdo Brazausko vardinių stipendijų konkursui buvo pateiktos 89 paraiškos. Humanitarinių ir socialinių mokslų sričių, kaip įprastai, gauta daugiausia – 53 (60 proc. teiktų paraiškų). A. Smetonos (humanitarinių mokslų studijų sritis) stipendijoms pateiktos septynios paraiškos, A. Smetonos (menų studijų sritis) stipendijoms – 16, A. Brazausko (socialinių mokslų studijų sritis) stipendijoms – 30 paraiškų. Gegužės 28 d. komisijų nariai – A. Smetonos (humanitarinių mokslų) ir A. Smetonos (meno) stipendijoms skirti akademikai D. Kaunas (pirm.), >>>

Humanitarinių ir socialinių mokslų skyriuje

»»»

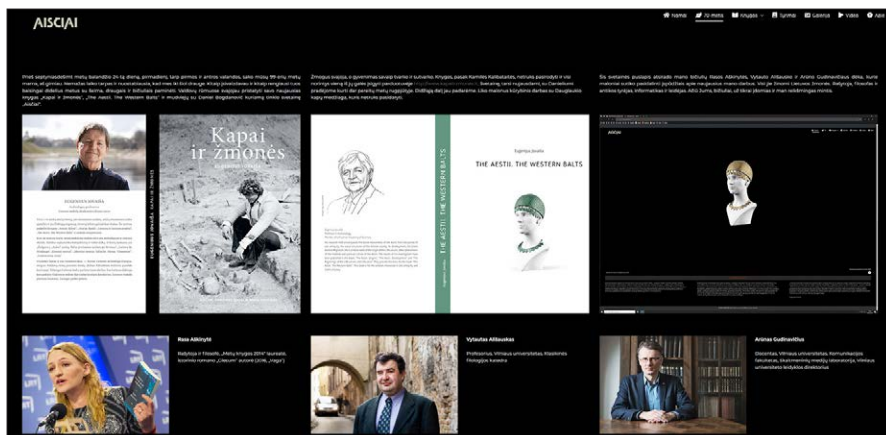
R. Janonienė (pirm. pavad.), Zigmantas Kiaupa, Giedrius Kuprevičius, Rolandas Palekas; Algirdo Brazausko (socialinių mokslų) stipendijoms A. V. Matulionis (pirm.), Antanas Buračas (pirm. pavad.), Romas Lazutka, Vytautas Nekrošius, Zenonas Norkus – išnagrinėję pateiktas paraiškas ir jas įvertinę, pasiūlė kandidatus stipendijoms, kuriems LMA prezidiumas pritarė.

Birželio 8 d. HSMS nutarimu sudaryta ekspertų komisija LMA Jaunųjų mokslininkų stipendijoms skirti. Paraiškos priimamos iki liepos 21 d.

Trys skyriaus nariai akademikai Bonifacas Stundžia, D. Kaunas ir A. V. Matulionis dalyvavo LMA prezidento 2020 m. kovo 25 d. įsaky mu patvirtintoje Lietuvos periodinių mokslo leidinių vertinimo ekspertų komisijoje. Ji kovo–birželio mėn. įvykdė 2019–2022 m. finansuojamų 24 periodinių mokslo leidinių pirminį patikros etapą, kurio metu keturiuose posėdžiuose pagal planą įvertinti aštuoni įvairių Lietuvos mokslo ir studijų institucijų leidžiami žurnalai.

Naujoje LMA svetainės rubrikoje „LMA ir akademikai žiniasklaidoje“ skelbiamos nuorodos į informacijos šaltinius ir galima perskaityti, peržiūrėti ar išklausti pateiktą medžiagą. Peržvelgus galima pastebėti, kad šalies žiniasklaidoje daugiausia matomi HSMS nariai. Straipsnių, nuomonių, komentarų aktualiomis temomis teikė ar dalyvavo televizijos, radijo laidose veik visi skyriaus nariai, taip pat ir LMA užsienio nariai Pietras Umbertas Dinis (Pietro Umberto Dini), Svenas Ekdalis (Scen Ekdahl). Dažniausiai žiniasklaidoje buvo matomi R. Lazutka, R. Petrauskas, V. Nekrošius, Viktorija Daujotytė, G. Kuprevičius, Egidijus Aleksandravičius ir kt. Tai tik patvirtina, kad HSMS nariai, vykdydami LMA misiją, ypač daug prisideda prie Lietuvos visuomenės švietimo ir pilietinių iniciatyvų, daro poveikį šių dienų humanistikai ir kultūros brandai, atlieka aktualių ir reikšmingų darbų ugdant gyventojų pilietiškumą ir akademinį jaunimą.

LMA svetainės antraštėje „Naujienos“ balandžio–birželio mėn. buvo paskelbti penkių HSMS narių straipsniai. Akad. Vladas Žulkus, povandeninės

Akad. Eugenijaus Jovaišos sukurta svetainė <https://www.aisciai.eu/>

archeologijos tyrimų pradininkas, minėdamas 75-metį, papasakojo apie jūros užlietą paveldą ir netikėtus radinius ([nuoroda](#)). Akad. Eugenijus Jovaiša, minėdamas 70-metį, supažindino su naujausiais savo darbais tyrinėjant aisčių arba kitaip tariant vakarų baltų etninę istoriją, jų materialųjį ir dvasinį pasaulį. E. Jovaiša per praėjusius ketverius metus parašė dvi naujas knygas – „Kapai ir žmonės“ ir mokslo veikalą anglų kalba „The Aestii. The Western Balts“ – ir sukūrė interneto svetainę „Aisciai“ (<https://www.aisciai.eu/>). Skaitytojas joje ras du lygius – priešistorės tyrinėjimų ir istorijos sklaidos. Istorijos sklaidos skyriuose yra suskaitmenintos ir skaitmeninės knygos, vadovėliai, gausiai apipavidalinta ir gyva Lietuvos istorija, skaitmeniniai kryžiažodžiai, žaidimai ir gyvi pasakojimai. Priešistorėi skirta dalis pavadinta „Laidojimo paminklai“. Tai visų akademiko tyrinėjimų apibendrinimai ir visų jo paties ištirtų kapų duomenų saugykla. Filosofas, politikos mokslų žinovas akad. Evaldas Nekrašas, švęsdamas 75-metį, pasidalijo mintimis „Tautos ir jos savivokos klausimu“ ([nuoroda](#)).

Lietuvos Persitvarkymo Sąjūdžio (LPS) 32-ųjų metų proga LPS iniciatyvinės grupės narys akad. A. Buračas priminė Sąjūdžio ištakas po Akademijos skliautais ir mokslininkų dalyvavimą jo veikloje straipsniu „Čia gimė Sąjūdis“ ([nuoroda](#)). Akad. Vytautas Nekrošius, pasitikdamas 50-metį, kėlė klausimą „Norime būti teisės ar įstatymo žmonėmis?“ ([nuoroda](#)).

Pagal HSMS veikos planą birželio mėn. turėjo būti surengta skyriaus narių išvyka susipažinti su Dieveniškų regiono kultūros, švietimo ir paveldo būkle. Ketinta susitikti su Šalčininkų savivaldybės administracijos darbuotojais, apžiūrėti tokius lankytinus objektus kaip Dieveniškų „Ryto“ (lietuviškąją) ir Adomo Mickevičiaus (lenkiškąją) gimnazijas, Dieveniškų technologijos ir verslo mokyklą, bažnyčią, Poškonių kraštotyros etnografinis muziejų, pasieniečio Gintaro Žagunio žūties vietą Krakiškėse, Norviliškių pilį, čionykštę bažnyčią ir valstybinę sieną su Baltarusija. Išvyka turėjo būti baigta rezultatų aptarimu Norviliškių pilies salėje. Rengiant planą užmegztas ryšys su Dieveniškų „Ryto“ gimnazijos direktore Lolita Mikalauskiene, Adomo Mickevičiaus gimnazijos direktore Danuta Anichovska, technologijos ir verslo mokyklos direktore Ilona Šedienė, Poškonių kraštotyros muziejaus direktoriumi Robertu Jomantu, bažnyčios klebonu Domu Valančiausku, Norviliškių pilies administratoriumi, Šalčininkų Baltarusijos kultūros centro direktore Regina Dmuchovskaja. Apie akademikų išvyką buvo informuota Šalčininkų savivaldybės vicemerė. Rengti planą padėjo „Gervėčių“ klubo pirmininkas Alfonsas Augulis. Tikimasi, kad pasibaigus COVID-19 pandemijos grėsmei įvyks planuota išvyka ir susitikimai. •

Humanitarinių ir socialinių mokslų skyriaus informacija

Matematikos, fizikos ir chemijos mokslų skyriuje

Karantino sąlygos pakoregavo Mokslių akademijos narių veiklą: diskusijos, knygų pristatymai, posėdžiai vyko virtualioje erdvėje, o LMA tinklalapyje pradėtos skelbti naujienos, informacija apie aktualias problemas, svarbius įvykius papildė skyriaus narių straipsniais.

Balandžio 17 d. skyriaus narys akad. Audrius Dubietis pateikė straipsnį „Nobelio premijų generatorius: lazeriui – 60 metų!“, kuriame trumpai pristatė lazerių ir lazerinės šviesos taikymo srities pasiekimus. Lietuvos mokslo institucijose ir pramonės įmonėse yra ne tik kuriami nauji lazeriai, garsinantys Lietuvą visame pasaulyje, bet plėtojamos ir lazerinės šviesos technologijos. Jas galima taikyti valdant šviesos sklaidimą fotoniniuose kristaluose, labai tiksliai apdorojant medžiagas. Šios technologijos suteikia tyrėjams daugiau galimybių tarpdalykiniuose tyrimuose, nuo medžiagų mokslo, chemijos iki medicinos. Tokie kompleksiniai tyrimai daugelį metų intensyviai plėtojami Vilniaus universiteto (VU) Lazerinių tyrimų centre. Gautas naujos žinios apie fizikinius ir cheminius vyksmus skaidriose medžiagose leido sukurti didelės erdvinės raiškos lazerines 3D spausdinimo technologijas, o bendradarbiaujant su Lietuvos lazerių pramonės įmonėmis – naujų technologinių produktų (nuoroda).

Balandžio 27 d. pateikta informacija apie organizuotą virtualią diskusiją, kurioje buvo kalbama apie Lietuvos mokslininkų sukurtus ir naudojamus pandemijos plitimo modelius, apie tolesnius veiksmus siekiant kuo tiksliau įvertinti infekcijos plitimo dinamiką mūsų šalyje. Šiuo metu Lietuvoje dvi mokslininkų grupės modeliuoja pandemijos vystymąsi. Tai Vilniaus universiteto grupė, kuriai vadovauja profesoriai Olga Štikonienė, Alfredas Račkauskas, akad. Remigijus Leipus, ir Vytauto Didžiojo universiteto (VDU) tyrėjai, kuriems vadovauja akad. Juozas Augutis. Tačiau modeliavimas yra sudėtingas procesas, o jo tikslumas priklauso nuo pradinių parametrų, nuo

*Theodor von Grotthuss
medalio aversas ir reversas.
Dailininkas Petras Repšys*

medicininį duomenų ir kitų veiksmų. Reiktų labiau sutelkti pajėgas ir geriau koordinuoti veiklas. Apibendrinę nuomones, diskusijos dalyviai pritarė, kad rekomendacijos dėl nuolatinės grupės infekcinių susirgimų epidemiologijai sudarymo (remiantis jau veikiančiomis pajėgomis), dėl šioje tarpdalykinėje srityje dirbančių specialistų rengimo aukštosiose mokyklose turėtų būti pateiktos Vyriausybei ir Seimui (nuoroda).

Balandžio 27 d. ketinta paminėti akademiko Eimučio Vladislavo Vanago (1930–1990), žymaus teorinės fizikos specialisto, Lietuvos atomo branduolio fizikų teoretikų mokyklos kūrėjo ir vadovo 90-metį. Renginys dėl karantino nukeltas į rudenį.

Balandžio 28 d. skyriaus narys, LMA Teodoro Grotuso (Theodor von Grotthuss) fondo valdybos pirmininkas akad. Aivaras Kareiva pateikė informaciją apie 2019 metų LMA Teodoro Grotuso stipendiją, kuri bus įteikta per 2020 m. LMA narių visuotinio susirinkimo sesiją. Fondo valdybos sprendimu stipendija paskirta Fizinių ir technologijos mokslo centro doktorantui Simonui Ramanavičiui. Stipendijos laureatas yra paskelbęs straipsnį apie magnetinių nanodalelių sintezę ir apibūdinimą bei apie nanostruktūrizuotų paviršių sintezę.

Akad. A. Kareiva straipsnyje taip pat pažymėjo, kad Teodoro Grotuso fondas ne tik remia geriausius chemijos krypties doktorantus, bet ir vykdo šviečiamąją veiklą. 2007 m. VU Chemijos fakultete įvyko iškilmingas Theodor von Grotthuss vardo auditorijos atidarymas. 2015 m. LMA buvo organizuotas renginys, skirtas iškilaus Lietuvos mokslininko T. Grotuso 230-osioms gimimo metinėms. 2016 m. fondas

surinko reikiamų lėšų ir kartu su LMA Leidybos skyriumi išleido profesoriaus Juozo Algimanto Krikštopaičio monografiją „Gyvenimas paaukotas mokslui. Theodoro Grotthuss veiklos istorija“. LMA įvyko knygos sutiktuvės. 2018 m. fondas surinko lėšų Theodor von Grotthuss medaliui sukurti. Medalį sukūrė žinomiausias lietuvių grafikas, medalių kūrėjas Petras Repšys (nuoroda).

Balandžio 30 d. akad. Feliksas Ivanauskas kartu su kolegomis akad. Arvydu Povilaičiu bei doc. dr. Jurgita Dabulyte-Bagdonavičiene tapo mokslininkų tarpuniversitetinio bendradarbiavimo pandemijos metu pavyzdžiu sprendžiant aplinkosaugai aktualias problemas. Mokslininkai prisiderino prie šiandienės situacijos ir iki šiol realius susitikimus LMA pakeitė virtualiais susitikimais iš įvairių Lietuvos vietų: Kauno, Vilniaus ir net Ignalinos rajono. Bendraminčiai nuotoliniu būdu dirba prie jau pradėtų tyrimų. Virtualių susitikimų metu mokslininkai diskutuoja, aptaria tyrimų rezultatus, dalijasi savo pastebėjimais, specifinėmis žiniomis ir taip aktyvina tarpdalykinius ir tarpinstitucinius tyrimus (nuoroda).

Akad. Aivaras Kareiva neseniai 10 mėnesių stažavosi Kiūšiū universiteto Biomedžiagų katedroje Japonijoje. Apie stažuotę nuveiktus darbus akademikas pasakojo gegužės 11 d. straipsnyje „Dirbtinis kaulas ir implantai“. „Kiekvieną dieną milijonai pacientų iš visų pasaulio šalių kenčia nuo kaulų defektų, atsiradusių dėl traumų ir operacijų ar įvairių ligų. Todėl sukurti sintetinį kaulą, kurį būtų galima sėkmingai naudoti implantu odontologijoje ir ortopedijoje, yra nepaprastai svarbus uždavinys. Sintetinės medžiagos neturi >>>

Matematikos, fizikos ir chemijos mokslų skyriuje

>>>

sukelti neigiamos organizmo reakcijos, turi būti chemiškai ir imunologiškai neutralios. Pasirodo, tokios savybės priklauso ir nuo žmogaus kaulo struktūros, kuriai turi įtakos net žmogaus lytis, rasė, amžius ir kiti požymiai.“

Profesorius kartu su Japonijos chemikais kūrė procesus kalcio hidroksiapatito dangoms gauti ant įvairių padėklų ir sintezės metodus nanokalciohidroksiapatitui gauti. Sukurtos technologijos bus naudojamos padengti implantus ir atauginti žandikaulį, jeigu jis yra ištirpęs. Šioje laboratorijoje buvo susintetinti keraminiai korio pavidalo implantai, kurių mechaninės savybės yra artimos metalų savybėms. Jų privalumas yra tas, kad galima išvengti antrosios operacijos lūžusio kaulo metaliniams įtvarams pašalinti (nuoroda).

LMA interneto svetainėje po kelerių metų pertraukos vėl atsiradus skilčiai „Akademikai žiniasklaidoje“, joje galima rasti ir mūsų skyriaus narių pasisakymus. Ypač įdomi, aktuali ir įžvalgi fiziko akad. Romualdo Karazijos nuomonė „Ar anglų kalba taps Lietuvoje

valstybine?“ (nuoroda). MFChMS narys akad. Gediminas Jūzeliūnas dalyvavo LRT plius laidoje „Atspindžiai“ (nuoroda).

Feisbuke dažnai galite rasti mūsų skyriaus nario Jono Grigo komentarus apie fizikinius reiškinius. „Mokslo faktai nepaseno“, – rašo akademikas gegužės 20 d. feisbuke apie 5G mobiliuosius ryšius, jų privalumus ir trūkumus bei nurodo savo ankstesnius straipsnius interneto svetainėje www.esmogas.lt.

Antrąjį metų ketvirtį skyrius organizavo du virtualius biuro posėdžius (gegužės 4 d. ir birželio 8 d.). Gegužės 4 d. posėdyje buvo aptartos paraiškos LR Prezidento Aleksandro Stulginskio stipendijai gauti ir sudaryta paraiškų vertinimo komisija: akademikai Valdas Stanislovas Laurinavičius (pirmininkas), Rimantas Ramanauskas (pavadootojas), Audrius Dubietis, Vidmantas Gulbinas, Ričardas Makuška. Gautos aštuonios paraiškos: viena koleginių studijų, tys pirmosios pakopos ir keturios antrosios studijų pakopos. Vertinimus komisijai reikėjo atlikti iki birželio 1 d.,

o jau gegužės 15 d. komisija atrinko penkis kandidatus stipendijai gauti; už operatyvų darbą skyriaus pirmininkas dėkoja komisijos nariams.

Birželio 8 d. biuro posėdyje buvo sudaryta atrankos komisija vertinti LMA Jaunųjų mokslininkų stipendijų konkursui pateiktas paraiškas. Sudaryta komisija: akademikai V. S. Laurinavičius, Arūnas Krotkus, A. Dubietis, R. Leipus, Gediminas Niaura.

Posėdyje taip pat aptarta tolesnė skyriaus veikla, numatytos perkeltų renginių galimos datos. Buvo nutarta, kad 10-oji Jaunųjų mokslininkų konferencija vyks 2020 m. rugsėjo 16 d., o jos antroji dalis – diplomų ir INFOBALT stipendijų įteikimas dalyvaujant Ministrui Pirmininkui – spalio 6 d. Aptartas atminimo popietės, skirtos LMA prezidento Zenono Rokaus Rudziko (1940–2011) 80-mečiui, organizavimas, ją numatyta rengti spalio pradžioje. Taip pat svarstyta, kaip bus minimas LMA prezidento Juro Poželos (1925–2014) 95-metis. •

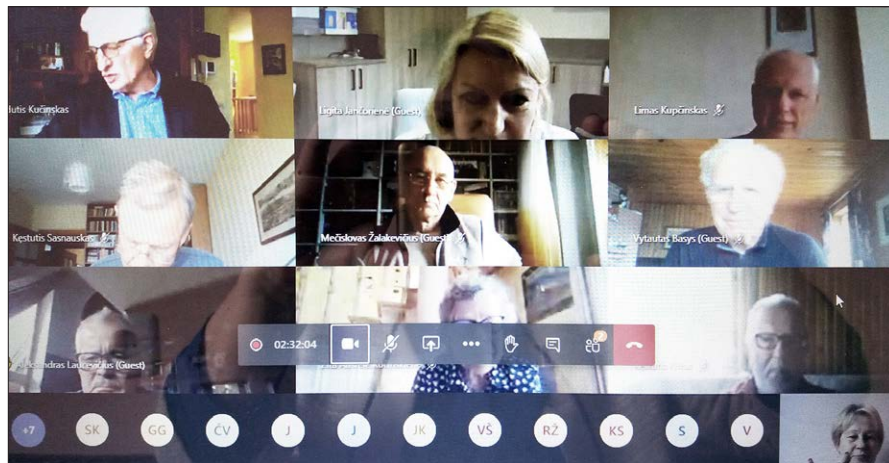
Matematikos, fizikos ir chemijos mokslų skyriaus informacija

Biologijos, medicinos ir geomokslų skyriuje

Antrąjį metų ketvirtį BMGMS nuotoliniu būdu organizavo tris biuro posėdžius, vieną skyriaus susirinkimą ir kitus renginius.

Balandžio 30 d. vykusiam biuro posėdyje nariai patvirtino LR Prezidento Kazio Griniaus (gyvybės, sveikatos, veterinarijos, žemės ūkio, sporto mokslų studijų kryptys) stipendijų konkursui teiktoms paraiškoms vertinti siūlomą atrankos komisiją: akademikai Kęstutis Sasnauskas (pirmininkas), Rūta Dubakienė (pavadootoja), Mečislovas Žalakevičius, Vidmantas Bižokas, dr. Jadvyga Olechnovičienė, LMA Jaunosios akademijos nariai dr. Juozas Kupčinskas ir dr. Jurgita Skiecevičienė. Biuras aptarė BMGMS 2020 m. veiklos planą, artėjančių jubiliejų ir atmintinų datų paminėjimą.

Gegužės 7 d. biuro posėdyje LR Prezidento Kazio Griniaus stipendijos darbų vertinimo komisijos pirmininkas

akad. K. Sasnauskas informavo apie gautas paraiškas ir jų vertinimo eigą. Nutarta BMGMS narių nuotolinį susirinkimą organizuoti birželio 4 d., jame aptarti skyriui aktualius klausimus. Gegužės 22 d. nuotoliniu būdu prisijungę biuro nariai patvirtino galutinę

BMGMS visuotinio nuotolinio susirinkimo darbotvarkę, aptarė kvestinių pranešimų temas. K. Sasnauskas informavo, kad aukštųjų mokyklų studentų vardinėms LR Prezidento Kazio Griniaus stipendijoms gauta 19 paraiškų, aštuonios – pirmosios pakopos >>>

Biologijos, medicinos ir geomokslų skyriuje

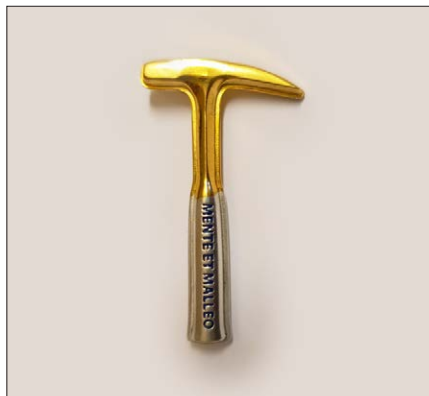
>>>

universitetinių studijų arba vientisųjų studijų (trečiojo ir ketvirtojo kursų) studentų, penkios – magistrantūros arba vientisųjų studijų (penktojo ir šeštojo kursų) studentų ir šešios – koleginių studijų studentų. Visos studijų grupės buvo vertinamos atskirai. Kiekvieną paraišką vertino ne mažiau kaip trys ekspertai. Ekspertų komisijos nariai supažindino su atliktais vertinimais ir įvardijo geriausius kandidatus. Komisija pasiūlė skyriaus pirmininkui akad. Vaidučiui Kučinskui kreiptis į LMA prezidiumą, kad pretendente, surinkusi vos 1,8 balo mažiau nei rekomenduotas stipendijai kandidatas, irgi būtų vienaip ar kitaip pagerbta.

Birželio 4 d. nuotoliniu būdu vyko BMGMS visuotinis narių susirinkimas. Skyriaus pirmininkas akad. V. Kučinskas pristatė 2020 m. pirmojo pusmečio skyriaus veiklą, apžvelgė svarbiausius nuveiktus darbus, įvykusius skyriaus ir biuro susirinkimus, konferencijas, papasakojo apie skyriaus iniciatyvą įkurtos LMA COVID-19 komisijos veiklą, supažindino su akademikų jubiliejinėmis sukaktimis ir joms skirtais straipsniais. Skyriaus nariai iš klausė COVID-19 naujienas. VU Medicinos fakulteto Žmogaus ir medicininės genetikos katedros docentė, VU ligoninės Santaros klinikų Medicininės genetikos centro Molekulinės genetikos ir citogenetikos laboratorijos vedėja doc. dr. Laima Ambrozaitytė virtualiai perskaitė pranešimą „Molekulinė SARS-Cov-2 diagnostika Lietuvoje“, sukėlusį daug klausimų ir diskusijų.

VU Infekcinių ligų ir dermatovenerologijos klinikos profesorė, VU ligoninės Santaros klinikų Infekcinių ligų centro vadovė prof. dr. Ligita Jančorienė parengė pranešimą „Pirmoji patirtis diagnozuojant ir gydant COVID infekciją Lietuvoje“. Šis pranešimas taip pat buvo labai įdomus ir informatyvus. Išsakytą nuomonę, kad ir ateityje būtų tikslinga į skyriaus susirinkimus kviesti pranešėjus. BMGMS sekcijų pirmininkai pristatė ateinančio pusmečio pakoreguotas plane numatytų renginių datas, buvo aptarti kiti BMGMS nariams svarbūs klausimai.

Antano Giedraičio geologijos fondas už nuopelnus geologijai ir mokslo bei kultūros puoselėjimą Geologo dienos

„Aukšinis geologo plaktukas“. Dailininkė Miglė Datkūnaitė

proga apdovanojo 2019 m. naujai įsteigtu profesinio pasiryžėjimo garbės ženklu – „Aukšiniu geologo plaktuku“ – grupę mokslininkų, pedagogų ir verslininkų, tarp kurių yra trys Lietuvos mokslų akademijos nariai geologai: Algimantas Grigelis, Vytautas Juodkazis ir Gediminas Motuza Matuzevičius. Įteikti šiuos apdovanojimus buvo numatyta per Geologijos įmonių asociacijos organizuojamą tradicinę Geologijos dienos minėjimą balandžio 22 d. Dėl visuotinio karantino renginys yra nukeltas vėlesniam laikui.

Balandžio 23 d. skyriaus planuose buvo numatyta surengti posėdį, skirtą žymaus Lietuvos mokslininko, LMA nario prof. Gintauto Jurgio Česnio jubiliejui. Dėl karantino nebuvo galimybės surengti viešo renginio, todėl virtualioje erdvėje informacija apie išskirtinį mokslininką, antropologą, didį humanistą ir Lietuvos patriotą – prof. G. J. Česnį pasidalijo akad. Rimantas Jankauskas, prof. Janina Tutkuvienė, akad. Zita Aušrelė Kučinskienė ir akad. V. Kučinskas (nuoroda).

Balandžio 24 d. skyrius nuotoliniu būdu organizavo renginį „DNR diena Lietuvoje 2020“. DNR dienos proga Amerikos žmogaus genetikos ir Europos žmogaus genetikos draugijos organizuoja moksleivių darbų konkursą paskelbtomis temomis. Konkurse kasmet dalyvauja ir Lietuva. Nacionalinį konkurso etapą rengia Lietuvos žmogaus genetikos draugija kartu su Vilniaus universitetu, Lietuvos moksleivių neformaliojo švietimo centru, LR Švietimo, mokslo ir sporto ministerija, Lietuvos mokslų akademija, UAB „ThermoFisher Scientific Baltics“ ir UAB „Biotechpharma“. Apdovanojami ir moksleiviai, ir jiems darbus parengti padėję mokytojai. Pagrindinis konkurso tikslas – skleisti genetikos mokslo žinias tarp mokinių ir mokytojų, ugdyti mokinių smalsumą, domėjimąsi šių dienų genetikos mokslo aktualijomis, taip pat atkreipti dėmesį į gabius ir sumanius Lietuvos mokinius, atrasti būsimuosius jaunuosius mokslininkus. Dalyvius sveikino naujasis VU rektorius akad. prof. dr. Rimvydas Petrauskas, VU Medicinos fakulteto dekanas prof. dr. Algirdas Utkus, išklaustas LMA Jaunosios akademijos nario, VU Gyvybės mokslų centro Biotechnologijos instituto vyresniojo mokslo darbuotojo dr. Giedriaus Gasiūno pranešimas „Kaip perskaitomi ir redaguojami genomai“, buvo paskelbti konkurso laureatai. Padėkos raštai ir dovanos nugalėtojams šį kartą išsiųsti paštu (nuoroda).

Balandžio 30 d. buvo numatytas renginys, skirtas vieno žymiausių Lietuvos botanikų ir mikologų prof. Antano Minkevičiaus 120 metų jubiliejui. 1956 m. A. Minkevičius buvo išrinktas Mokslų akademijos nariu korespondentu, 1961 m. pradėjo

>>>

Biologijos, medicinos ir geomokslų skyriuje

»»»

vadovauti Mokslų akademijos Gamtos mokslų skyriui. Jį reorganizavus, iki 1963 m. vadovavo naujai suformuotam Chemijos ir biologijos skyriui. LMA tinklalapyje paskelbtas išsamus akad. Jono Remigijaus Naujalo straipsnis „Lietuvos botanikai ir mikologijai pašvęsti mokslo darbai“ ([nuoroda](#)).

Lietuvos mokslų akademijos COVID-19 komisija, koordinuojama

akad. K. Sasnausko ir akad. Rūtos Dubakienės (komisijos pirmininkas prof. habil. dr. Vytautas Usonis, nariai – doc. dr. Tomas Kačergius, doc. dr. Sigita Burokienė, prof. dr. Aurelija Žvirblienė, prof. dr. Vytautas Kasiulevičius) ir toliau teikė naujausią mokslinę informaciją visuomenei apie koronaviruso biologiją, virusologiją, epidemiologiją ir modeliavimą,

diagnostiką, imunologiją, vaikų, nėščiųjų ir žindyvių COVID-19, profilaktiką ir skiepėjimus, sukeltos ligos klinikinius aspektus ir gydymą, sukaupę pačių mokslininkų ir surinktą iš viso pasaulio mokslinės informacijos šaltinių. Plačiau skaitykite <http://www.lma.lt/covid-19>. •

Dr. Jadvyga Olechnovičienė, skyriaus mokslinė sekretorė

Žemės ūkio ir miškų mokslų skyriuje

Pasaulyje paskelbus pandemiją ir Lietuvoje įvedus karantiną, ŽŪMMS veikla pastaruosius mėnesius persikėlė į nuotolinę erdvę. Įprastai pavasario ir vasaros mėnesiais, kai bandymų stotyse, laukuose ir žydinčiuose soduose galima pamatyti daug naujų tyrimais pasiektų rezultatų, ŽŪMMS organizuoja didžiąją dalį veiklos plane numatytų konferencijų, seminarų bei išvažiuojamųjų posėdžių. Lietuvos mokslų akademijos vadovybė, įvertindama, kad nėra galimybės organizuoti konferencijų, seminarų, diskusijų ir kitokių renginių, pakvietė visus akademikus ir darbuotojus leidinyje „LMA žinios“ ir interneto svetainėje dalytis operatyviausia, įdomiausia informacija, atitinkančia LMA veiklos misiją, tikslus ir uždavinius.

Akad. Vytautas Ruzgas su kolega dr. Žilvinu Liatuku paskelbė straipsnį „Naujausios kviečių veislės Lietuvos ūkininkams, perdirbėjams ir vartotojams“, akad. Vidmantas Stanys LMA narius pakvietė virtualiai pasigrožėti žydinčiais sodais ir publikavo straipsnį „Virtualūs sodų žydėjimas“, kuriame aptarė klimato kaitos, biologinės įvairovės ir augalų selekcijos svarbą. Akad. Alfą Pliūrą ir LMA Jaunosios akademijos narę Dianą Marčiulytę pakvietė straipsnį „Ar įveiksime pandemiją Europos uosynuose“. Autorių nuomone, per pastaruosius 200 metų Europoje įvyko precedento neturintis atvejis, kai daugiausia dėl žmonių tarpininkaujamo tarptautinio augalų ir augalinių produktų gabenimo ir prekybos jais itin išplito miško patogenai.

Žemės ūkio ir aplinkos inžinerijos sekcijos pirmininkas akad. Algirdas Jonas Raila inicijavo straipsnį „Tiksloji žemdirbystė yra ūkininkavimo ateitis“. Straipsnio autorius VDU prof. Dainius Steponavičius pasidalijo įžvalgomis, kad didėjant gyventojų skaičiui (prognozuojama, kad 2050 m. planetoje gyvens apie 9 mlrd. žmonių) augs maisto, pašarų ir augalinės žaliavos poreikis. Dabartiniu metu ypatingas dėmesys skiriamas maisto kokybei ir aplinkos saugai, tvariam išteklių naudojimui ir visapusiškai subalansuotam ūkininkavimui. Viena perspektyviausių tvaraus ūkininkavimo įgyvendinimo priemonių yra būtent tiksloji žemdirbystė.

Keletas numatytų renginių – ŽŪMMS narių išvažiuojamasis posėdis Anykščiuose „Įvairių žemės ūkio verslo ir mokslo krypčių sąsajos“, Žemės ūkio ir aplinkos inžinerijos sekcijos posėdis VDU Botanikos sode „Vaistinių ir pramoninių augalų naudojimo galimybės“, 3-oji tarptautinė konferencija „Sodininkystės mokslo aktualijos ir naujovės“ / „3rd International Conference on Scientific Actualities and Innovations in Horticulture 2020“ – buvo nukelti.

Aktualūs ŽŪMMS klausimai buvo sprendžiami skyriaus nariams bendraujant nuotoliniu būdu: buvo skiriamas komisijos narys vertinti aukštųjų mokyklų studentų paraiškas LR Prezidento Kazio Griniaus vardinėms stipendijoms (gyvybės mokslų studijų krypčių grupei, sveikatos mokslų studijų krypčių grupei, veterinarijos mokslų studijų krypčių grupei, žemės ūkio mokslų studijų

krypčių grupei, sporto studijų krypčių grupei) gauti, įvertintos aštuonios paraiškos, vyko virtualus ŽŪMMS biuro posėdis, sprendžiami kiti klausimai.

Skyriaus pirmininkas Zenonas Dabkevičius pristatė Europos žemės ūkio, maisto ir gamtos mokslų akademijų sąjungos parengtą komunikatą, kuriame tarptautiniu mastu raginama imtis koordinuojamų svarbių veiksmų, skirtų COVID-19 sukeltiems padariniams žemės ūkiui, maistui ir mitybai spręsti.

Birželio 18 d. LAMMC Sodininkystės ir daržininkystės institute (SDI) vyko ŽŪMMS narių susirinkimas. Dalyviai susipažino su naujo tipo aukštųjų, intensyvių sodų konstrukcijomis ir sodo kolekcijomis LAMMC SDI soduose. ŽŪMMS pirmininkas pristatė skyriaus veiklą karantino laikotarpiu, skyriaus nariai ir svečiai diskutavo apie mokslinį darbą ir mokslo rezultatų sklaidą ekstremaliomis sąlygomis. Buvo aptarti tolimesni skyriaus veiklos planai.

Birželio 25 d. prasideda nuotolinė tarptautinė mokslinė konferencija „Darni bioekonomikos plėtra 2020: nuo globalaus mąstymo link lokalaus veikimo“, kurią rengia VDU Žemės ūkio akademijos Bioekonomikos plėtos fakultetas, Latvijos gyvybės mokslų ir technologijų universiteto Ekonomikos ir socialinės plėtos fakultetas ir LMA ŽŪMMS Agrarinės ekonomikos ir sociologijos sekcija. Konferencija skirta mokslinėms diskusijoms ir naujoms idėjoms šiomis temomis: Darnumas – „raktas“ bioekonomikos iššūkiams spręsti; Bioekonomika kaimo plėtrai; Inovacijos investicijų, rinkų »»»

Žemės ūkio ir miškų mokslų skyriuje

>>>

ir biosektoriaus plėtrai. Plenarinėje diskusijoje bus aptariami darnios bioekonomikos kaimo vietovėse rėmimo priemonių ir kaimo vietovių galimybių panaudojimo klausimai.

Birželio 25 d. minime LMA nario prof. Mindaugo Strukčinsko (1925 06 25 – 2013 08 13) 95-ąsias gimimo metines. Prof. M. Strukčinskas – žymus Lietuvos agronomas, botanikas, fitopatologas, daug nuveikęs ankštinių augalų ir vaiskrūmių ligų tyrimo srityje. Jo gyvenimas ir mokslinė veikla tampa susijusi su agrariniais mokslais ir žemės ūkiu

gamyba. Mokslo darbai turi ne tik teorinę, bet ir svarbią praktinę vertę siekiant apsaugoti augalus nuo ligų. Profesorius yra trijų monografijų, 11 knygų autorius ir bendraautoris, raudonųjų dobilų veislės 'Arimaičiai' bendraautoris, paskelbė per 400 publikacijų. Daug nuveikė rengiant aukščiausios kvalifikacijos mokslininkus – buvo 17 daktaro disertacijų vadovu, dalyvavo doktorantūros komitetų veikloje, ilgus metus buvo Botanikos, Lietuvos žemdirbystės institutų tarybos nariu, draugijų, mokslinių žurnalų ir kitų leidinių redakcinių

kolegijų nariu. M. Strukčinskas 1985 m. išrinktas LMA nariu korespondentu. Kaip Lietuvos mokslų akademijos narys, veiklą pradėjo LMA Chemijos ir biologijos, vėliau Biologijos, medicinos ir žemės ūkio mokslų skyriuose. 1995 m. prof. M. Strukčinskas daug prisidėjo prie LMA ŽŪMMS kūrimo, jo veiklos plėtotės. Jis kruopščiai ir pareigingai atlikdavo įvairių projektų, programų ekspertizes, vadovavo LMA premijų konkursams. •

Žemės ūkio ir miškų mokslų skyriaus informacija

LMA Jaunosios akademijos veikla

Sušvelninus karantino sąlygas, 2020 m. birželio 11 d. LMAJA nariai susirinko į antrąjį išvažiavimo posėdį Lietuvos agrarinių ir miškų mokslų centro (LAMMC) Žemdirbystės institute (ŽI) Kėdainių r., Akademijoje. Posėdis organizuotas LMAJA narės dr.

Ritos Armonienės iniciatyva siekiant supažindinti LMAJA narius su instituto veikla ir vykdomais projektais, pristatyti galimas bendras tyrimų sąsajas, skatinti tarpdalykinius mokslinius tyrimus.

LMAJA nariai susitiko su LMA viceprezidentu Zenonu Dabkevičiumi, LAMMC direktoriumi dr. Gintaru

Brazausku, LAMMC ŽI direktore akad. Žydrė Kadžiulienė ir LAMMC moksline sekretore dr. Vita Tilvikienė. Susitikime buvo pristatytos LAMMC veiklos ir tyrimų kryptys, struktūra, svarbiausi projektai bei bendradarbiavimas su užsienio ir Lietuvos partneriais.

>>>

LMA Jaunosios akademijos veikla

>>>

LMAJA nariai kartu su LAMMC atstovais aptarė galimybes bendradarbiauti siejant skirtingas mokslo kryptis.

Viešnagės metu LMAJA nariai susipažino su Augalų patologijos ir apsaugos skyriaus, Cheminių tyrimų ir Genetikos ir fiziologijos laboratorijų veikla, turima laboratorine įranga. LMAJA nariai taip pat aplankė žolių selekcijos bei javų selekcijos laukus. Ekskursijose po šiuos ŽI padalinius LMAJA nariai gavo naujų žinių apie žemės ūkio augalų patogenų įvairovę ir tyrimus siekiant kontroliuoti jų plitimą pasitelkiant

naujausias skaitmenines technologijas ir molekulinis metodus, apie cheminę sėklų, dirvožemio sudėtį ir jos nustatymo metodus, augalų atsparumo šalčiui genetinį reguliavimo mechanizmą, genų identifikavimo ir valdymo metodus, naudojant mutagenų paveiktas augalų populiacijas, transkriptomo bei viso genomo asociacijų analizes. LMAJA nariai taip pat susipažino su naujausiais skaitmeniniais aukštos skiriamosios gebos metodais, naudojamais fenotipuoti gausias augalų kolekcijas ir populiacijas, kurie kartu su genetinėmis metodais

gali padėti rasti dominančių požymių genų lokusus ir prisidėti prie augalų selekcijos proceso spartinimo. Jaunieji akademikai selekcinuose laukuose buvo supažindinti su naujausiomis LAMMC sukurtomis miglinių ir pupinių žolių bei javų veislėmis. Jie apžiūrėjo senųjų kviečių veislių kolekciją, sužinojo, kaip kuriamos kviečių veislės, kaip jos pakito per pastaruosius šimtą metų. •

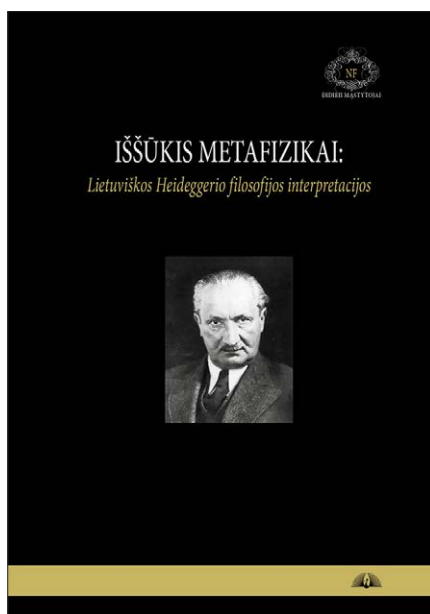
Dr. Diana Marčiulytė, LMA Jaunosios akademijos mokslinė sekretorė LMAJA archyvo nuotr.

RENGINIAI – KONFERENCIJOS – AKADEMINIAI SKAITYMAI

Iššūkis metafizikai: lietuviškos Heideggerio filosofijos interpretacijos

Tai neseniai knygynuose pasirodžiusios knygos pavadinimas. Knyga yra penktoji Lietuvos kultūros tyrimų instituto Komparatyvistinės kultūrologijos skyriaus „Neklasikinės filosofijos ir estetikos“ tyrinėjimo probleminės grupės inicijuoto tęstinio projekto „Neklasikinė filosofija“ dalis. Išpūdingo rinkinio sudarytojas – Lietuvos mokslų akademijos tikrasis narys prof. habil. dr. Antanas Andrijauskas. Knyga apima trijų nacionalinių Martinui Haidegeriui (Martin Heidegger) skirtų konferencijų pranešimų medžiagą ir papildyta kitų Lietuvos ir išeivijos mastytojų parašytais tekstais. Šis Lietuvos filosofų darbų rinkinys atskleidžia įvairiapusę didžiojo vokiečių mastytojo M. Haidegerio minčių sklaidą, jo pastangas keisti šiuolaikinio pasaulio filosofinio mąstymo pagrindus, daryti poveikį Lietuvos filosofinei ir kultūrinei minčiai.

Pasauliui vis labiau technologiškėjant, ypač reikšmingi tampa M. Haidegerio apmąstymai apie likiminę vakarietiškąją technocivilizaciją, kviečiantys filosofus prisiimti atsakomybę už viso pasaulio ateitį, nes visų civilizacijų pagrindas – metafizika. Rinkinyje sukaupti beveik visų žymiausių šiuolaikinių

Lietuvos filosofų darbai, apimantys platų haidegeriškojo mąstymo lauką ir ypač kreipiantys dėmesį į skirtingų Rytų ir Vakarų mąstymo tradicijų dialogą, vokiečių filosofo idėjų poveikį įvairioms postmoderniosios filosofinės mąstysenos pakraipoms. Knyga skiriama filosofams ir kultūrininkams, plataus akiračio humanitarinių specialybių dėstytojams, studentams, visiems,

besidomintiems prieštarais šiuolaikinės filosofinės minties raidos procesais.

Akad. A. Andrijausko iniciatyva Humanitarinių ir socialinių mokslų skyrius buvo numatęs balandžio 14 d. surengti apskritojo stalo diskusiją pasitinkant šią knygą. Diskusijai kviešti rinkinio recenzentai prof. habil. dr. Bronislavas Kuzmickas ir prof. Vytautas Radžvilas; šį sudėtingą sumanymą padėję įgyvendinti dr. Vytautas Rubavičius ir dr. Naglis Kardelis; filosofas ir mecenatas dr. Žilvinas Svirgis, prisidėjęs prie pirmo knygos skyriaus rengimo ir kilniaširdiškai rėmęs šios knygos leidybą, Lietuvos kultūros tyrimų instituto darbuotojai ir kiti, įdėję daug darbo rengiant šį leidinį spaudai.

Tikimės, kad apskritojo stalo diskusija dar bus surengta rudenį. Dabar pateikiame keletą ištraukų iš akad. A. Andrijausko šiam rinkiniui parašytos pratarinės.

„Ši knyga – tai pirmas bandymas Lietuvoje viename leidinyje įvairiais požiūriais aprėpti gausų Martino Heideggerio (1889–1976) filosofijos idėjų lobyną. Heideggeris priklauso didžiųjų mastytojų, kurių kūrybinis palikimas stulbina mastais, o idėjinė evoliucija brėžia svarbiausias XX a. >>>

Iššūkis metafizikai: lietuviškos Heideggerio filosofijos interpretacijos

>>>

filosofinės minties raidos tendencijas, plejadai. Tai nepaprastai daug ir sistemai dirbęs mąstytojas. Heideggerio tekstuose (102 akademinių jo raštų tomų, – red. past.) gvildinama daug aktualiausių filosofijos ir kitų humanistikos sričių problemų. Šio vokiečių mąstytojo filosofija išaugo iš giliausių antikos, Vakarų ir Rytų Azijos mąstymo tradicijų versmių ir kartu tapo viena iš kulminacinių Vakarų filosofinės minties raidos viršūnių, savotišku jos lūžio tašku bei naujos filosofinės pasaulio vizijos pradžia. Ko gero, brandi Heideggerio filosofija – tai savotiškas rekviem Vakarų metafizinei mąstymo tradicijai, praradusiai raidos orientyrus, idealus ir išeikvojusiai savo gyvybinę energiją. Užsibaigus iš antikos filosofijos išplaukiančiai Vakarų metafizikos tradicijai Friedricho Nietzsche's filosofijoje, Heideggeris atveria kitą jo mąstysenos stipriai paveiktą posteuroposcentrinės filosofinės minties raidos etapą.

Nepaisant paskirų kontraversiškų idėjų, būtent Heideggeris su savo įspūdingu filosofinių tekstų korpusu objektyviai tapo ašine XX a. filosofijos figūra, kurios mąstysena aprėpė ne tik Vakarų ir Rytų mąstymo tradicijų sąveikos, tačiau ir daugybę kitų epochos problemų. Jis atvėrė kitus glaudesnio sąlyčio su kitomis neeuropinėmis mąstymo tradicijomis ieškojimo kelius.

Šios lietuviškai leidžiamos Heideggerio filosofijos interpretacijoms skirtos knygos sumanytojų ir autorių tikslai yra keleriopi. Pirma, aptarti

pagrindines Heideggerio mąstysenos formavimosi tendencijas, išryškinti jo pamatinių konceptų ir idėjų savitumą. Antra, atskleisti Heideggerio filosofijos santykius su klasikine Vakarų mąstymo tradicija, parodyti, kaip jo ontologinėje filosofijoje formavosi ateities technocivilizacinės pasaulio vizijos kontūrai. Trečia, pristatyti Heideggerio idėjų įtaką šiandien vis didesnius mastus įgaunančiam Vakarų ir Rytų mąstymo tradicijų dialogui. Ketvirta, parodyti jo reikšmę tolesnei Vakarų mąstymo tradicijai, ypač postmoderniam mąstymui ir įvairioms dabartinės humanistikos sritims. Priminsime, kad šio mąstytojo idėjos, vos tik pasirodžius pagrindiniams veikalams, sulaukė teorinės recepcijos tarpukario Lietuvos filosofijoje. Lietuviškos heidegeriados pradininkais tapo du Kauno Vytauto Didžiojo universiteto (VDU) auklėtiniai Antanas Maceina ir Juozas Girnius.

Po pirmojo susidomėjimo Heideggerio filosofija Lietuvoje tarpsnio okupuotoje šalyje dogmatizuoto marksizmo gyvavimo sąlygomis sekė ilga pauzė, kadangi šio mąstytojo idėjos tuomet buvo traktuojamos kaip ideologiniu požiūriu kenksmingas reiškinys. Tačiau atšilimo epochoje, skleidžiantis gaivioms egzistencializmo filosofijos idėjomis, atgimė dėmesys ir Heideggerio filosofijai. Ryškiausiai aptariamo tarpsnio Heideggerio kūrybinio palikimo tyrinėtojai tapo marksizmo skraiste prisidengęs tragiško likimo egzistencialistas Jonas

Repšys ir Arvydas Šliogeris. Tačiau vėlyvučiu sovietmečiu rodėsi ir kitų tyrinėtojų Broniaus Kuzmicko, Antano Andrijausko, Arūno Sverdiolo, Tomo Sodeikos ir kitų tekstai. Po nepriklausomybės atgavimo Lietuvoje sparčiai augo šio mąstytojo filosofijos analizei skirtų tekstų skaičius, buvo apgintos keturios jo filosofijos analizei skirtos disertacijos.

Tai pirmasis bandymas Lietuvoje viename leidinyje įvairiais požiūriais aprėpti gausią lietuviškąją heidegeriadą. Leidinio autoriai įvairiais aspektais aptaria Heideggerio filosofinį palikimą, atskleidžia įvairiapusę didžiojo vokiečių mąstytojo minčių sklaidą, jo pastangas keisti šiuolaikinio pasaulio filosofinio mąstymo pagrindus, išryškinti jo įžvalgų ir idėjų poveikį pasaulinei bei Lietuvos filosofinei ir kultūrinei minčiai. Publikuojami tekstai skiriasi ne tik apimtimi, medžiagos dėstymo stiliumi, tyrimo aspektais, tačiau ir teorinėmis bei metodologinėmis prieigomis.

Knygą sudaro penkios pagrindinės dalys ir priedas. Jos struktūroje išskiriami skirtingi domėjimosi Heideggerio filosofinėmis įžvalgomis Lietuvoje etapai bei pagrindiniai tyrinėjimo laukai, ryškėja ankstesnės ir dabartinės filosofo minčių recepcijos ypatumai, savaip paryškinantys tam tikrus charakteringus lietuvių filosofinės minties raidos bruožus.“ •

*Parengė Aurika Bagdonavičienė,
Humanitarinių ir socialinių mokslų
skyriaus mokslinė sekretorė*

Kaligrafijos meno versmės: tekstai Lietuvai

Gegužės viduryje HSM skyrius planavo kvieisti visuo-
menę į knygos „Albertas Gurskas. Kaligrafijos meno versmės: tekstai Lietuvai“ (sud. Antanas Andrijauskas, Daliutė Ivanauskaitė, 2020), kurią išleido Lietuvos nacionalinis muziejus, sutiktuves.

Kaligrafija Lietuvoje turi galias, gyvybingas tradicijas ir tampa vis

populiarsnė. Pernai sukako 100 metų, kai tuometiniame Vilniaus universiteto Dailės skyriuje įvestas šrifto kursas ir pradėta mokyti rašto grožio – kaligrafijos (gr. kalligraphia < kallos – grožis + graphō – rašau).

Knygos sudarytojas akademikas A. Andrijauskas yra rašęs: „Žvelgiant į pastarųjų keturių dešimtmečių lietuviškos kaligrafijos ir šrifto menų raidą,

iš pasąmonės gelmių išnyra aistringos šių menų puoselėtojo ir lietuviškosios kaligrafijos mokyklos kūrėjo bei patriarcho profesoriaus Alberto Gursko figūra. Jo ir gausių jo mokinių paliktas rėžis mūsų kultūroje padėjo daugeliui įvairių Lietuvos humanistikos ir meno sričių atstovų giliau pažvelgti į rašto kultūros plėtojimo svarbą ir ilgai mūsų meno paribuose buvusio kaligrafijos >>>

Kaligrafijos meno versmės: tekstai Lietuvai

»»»

meno teikiamas asmenybės saviraiškos galimybės. [...]

A. Gurskas priklauso tai tvirtų etinių principų mūsų kultūros ir meno atstovų kartai, kuri ne tik saugojo tarpukario kultūros ir meno tradicijų tęstinumą, tačiau ir nuo vaikystės savo akimis regėjo artimųjų trėmimus į Sibiro platybes, susidūrė su nykiu skurdu sunkiais išgyventi pokario metais. Tai lėmė šios kartos žmonėms būdingą patriarchalinėje valstietiškoje šeimoje įskiepytą dvasios tvirtumą, sąžiningumą, santūrumą, darbštumą, nuoširdaus bendravimo paprastumą. [...] Gurskas yra ne tik pirmasis Lietuvoje specialistas, nuosekliai ir sistemingai dirbantis šrifto ir kaligrafijos srityse, bet ir mokytojas, kryptingai per savo suformuotą dėstymo sistemą ruošiantis ir kitus šių dailės sričių specialistus. Jo posūkiui į kaligrafiją, kuris vainikuoja šio dailininko kūrybinį kelią ir reprezentuoja svarbiausius jo meninius laimėjimus, didžiausią poveikį turėjo ilgametis darbas su pedagogikos, grafikos, architektūros ir dizaino katedrų studentais kompozicijos srityje, tuomet susiformavęs išskirtinis dėmesys formos, linijos, ritmo ir erdvės santykių problemoms. Šis tikras savo srities specialistas, atsidavęs šiai jam dvasiškai artimiausiai kūrybinės raiškos sričiai, ne tik paliko

Albertas Gurskas. Vydūno tekstas.

<http://www.cekijosdraugija.lt>

ryškų pėdsaką lietuviškosios kaligrafijos istorijoje, bet ir pajėgė užkrėsti šia savo aistra daugybę mokinių ir sekėjų.“

Knygoje „aptariami pagrindiniai Gursko kūrybinės evoliucijos tarpsniai. Itin nuodugniai analizuojamas kaligrafijos vaidmuo jo kūrybinei evoliucijai, svarbiausi jo kaligrafijos stiliaus raidos bruožai ir svarbiausius šio dailininko laimėjimus reprezentuojantys

kūriniai. Gvildenami ir jo pedagoginės praktikos ypatumai bei kūrybinės veiklos paliktas pėdsakas Lietuvos kaligrafijos ir šrifto meno istorijoje.“

„Ypač šiandien, kai randantis naujoms informacinėms technologijoms keičiasi šrifto ir kaligrafijos poreikiai, o teksto įskaitomumas tampa antraeilium ar net nebūtinu dalyku, vis labiau imamas vertinti kaligrafijos meno poveikis dvasiniam žmogaus tobulėjimui, autoriaus ir žiūrovo estetinės pajautos ugdymui“, – sako knygos sudarytoja D. Ivanauskaitė, aktyviai kurianti ir kultūrinėje veikloje dalyvaujanti menininkė.

Tikimės, kad po Akademijos skliautais su dailininku prof. A. Gursku, knygos sudarytojais akad. A. Andrijausku ir dail. D. Ivanauskaite, leidėjais susitiksime šį rudenį. Norėtūsi pamatyti ir „iš pirmų lūpų“ išgirsti apie išskirtinę vietą kinų ir japonų menų hierarchijoje užimančią kaligrafiją, kuri, „anot Rytų Azijos estetikų traktatų autorių, išreiškia subtiliausius asmens kūrybinės dvasios polėkius, jo širdies ir slypinčios kūrybinės energijos virpesius, kurie skleidžiasi minkštiesiems ir lankstiesiems teptuko smaigalio plaukeliams liečiant balto popieriaus lapą ar šilko ritinėlį.“ •

Aurika Bagdonavičienė,
HSMS mokslinė sekretorė

Mokslinė konferencija „Technika, technologijos, ontologija: filosofiniai, sociologiniai ir komunikaciniai aspektai“

Metų pradžioje jau visą dešimtmetį Vilniaus Gedimino technikos universiteto Filosofijos ir kultūros studijų katedra, Socialinių tyrimų centras ir HSMS organizuoja mokslines konferencijas, skirtas humanitarinių ir socialinių mokslų problematikai. Ši kartą filosofiniais, sociologiniais ir komunikaciniais požiūriais nagrinėta technika, technologijos, ontologija.

„Nuo pat Vakarų mąstymo tradicijos ištakų graikų antikinėje filosofijoje išryškėjo skirtis tarp gamtos daiktų ir techninių žmogaus artefaktų (Aristotelis). Matematinės eksperimentinės gamtotyros atsiradimas ir iškilimas naujaisiais amžiais atveria naują ontologinių klausimų horizontą. Neišvengiamai pakitusios klasikinės santykio su tikrove skirtys – natūralumas / dirbtinumas, gyvybė / artefaktas,

realu / įsivaizduojama, tikrovė / reprezentacija, politika / biopolitika – atsidūrė šiuolaikinių filosofų apmąstymų ir diskusijų centre (Heideggeris, Foucault, Derrida). Žmogaus ir mašinos santykis (Manovitchius), technikos prigimtis ir paskirtis (Heideggeris), medijos ir technologijos (Flusseris), žmogaus tęsiniai (McLuhanas) – tai klausimai, kurie tapo ir šiuolaikinio pasaulio analizės, ir futuristinių prognozių temomis“, – taip »»»

Mokslinė konferencija „Technika, technologijos, ontologija: filosofiniai, sociologiniai ir komunikaciniai aspektai“

>>>

kalbėjo konferenciją pristatydamas jos iniciatorius ir ilgametis organizatorius prof. Tomas Kačerauskas. Per dvidešimt mokslininkų – Arvydas Virgilijus Matulionis, Albinas Plėšnys, Tautvydas Vėželis, Edvardas Šidlauskas, T. Kačerauskas, Gintautas Mažeikis, Alvydas Noreika, Vytautas Rubavičius, Naglis Kardelis, Lina Vidauskytė,

Žilvinas Svigaris, Tomas Sodeika, Nida Vasiliauskaitė, Liutauras Ulevičius, Kęstas Kirtiklis, Boguslavas Gruževskis, Ilona Valantinaitė, Živilė Sederevičiūtė-Pačiauskienė, Viktorija Žilinskaitė-Vytė, Vida Navickienė, Dalia Marija Stančienė – pranešimuose nagrinėjo šias temas: technikos prigimtis ir raida, medijos ir technologijos, dirbtinis

intelektas ir technologijų etika, technologijos ir kultūra, etinių vertybių reikšmė technologijos mokslams, moderniosios technologijos, propagandos technologijos ir netikros naujienos, ontologija ir technologija, technika ir švietimas, kt.

Iki pietų pertraukos skaitytų pranešimų įrašai skelbiami internete ([nuoroda](#)). •

Dirvožemio agrocheminiai tyrimai

Žemės ūkio ir miškų mokslų skyrius balandžio mėnesį buvo numatęs surengti šių metų pradžioje išleistos naujos LMA nario prof. Gedimino Staugaičio ir prof. Zigmo Jono Vaišvilos knygos „Dirvožemio agrocheminiai tyrimai“ sutiktuves. Tai knyga apie Lietuvos dirvožemius ir jų savybių vertinimą. Ji skirta visiems, turintiems kokią nors ryšį su žeme: žemdirbiams, agrarinės srities specialistams, mokslininkams, studentams, privačių sklypų savininkams, sodininkams mėgėjams ir kt. Tai ne tik praktinis, bet, svarbiausia, ir metodinis leidinys. Knygoje susisteminta Lietuvos agrarinių ir miškų mokslų centro (LAMMC) Agrocheminių tyrimų laboratorijos per kelis dešimtmečius sukaupia tyrimų (tūkstančiai laboratorinių analizų, kelios dešimtys tikslųjų lauko ir kitų bandymų) medžiaga.

Knygoje gausu spalvotų nuotraukų, vaizdžiai aprašyti Lietuvoje vyraujantys dirvožemiai. Išsamiai pateiktas dirvožemių skirstymas ir įvertinimas remiantis tipologija ir granulimetrine sudėtimi. Knygos skaitytojai supažindinami su naujausiais Lietuvos žemės vertinimui naudotais skaičiavimais, pateikta žemės ūkio naudmenų vertė balais. Gausu praktinių patarimų, pavyzdžiui, kokius augalus ekonomiškai tikslinga auginti esant dideliui, vidutiniui ar mažam žemės našumui. Knygoje pateikta informacija, kaip naudodamasis internetu skaitytojas gali sužinoti ieškomo ploto

*Akad. Gediminas Staugaitis
su nauju leidiniu apie dirvas.*
<https://manoukis.lt/>

dirvožemio tipą, išsiaiškinti ariamojo sluoksnio ir podirvio granulimetrinę sudėtį, nustatyti žemės našumą ir jį lemiančius rodiklius – judriojo fosforo ir kalio koncentraciją, pH, akmenuotumą, dirvožemio dangos margumą, melioracinę būklę ir kt. Tai itin vertinga informacija žemdirbiui.

Knygoje daug dėmesio skirta dirvožemio agrocheminiams tyrimams. Pateikta informacija, kaip rinkti tyrimams dirvožemio ėminius ūkio laukuose, sodybos sklypeliuose, soduose, šiltnamiuose ir kt. Aptarta,

kokius cheminius metodus naudoti norint nustatyti vienus ar kitus dirvožemio agrocheminius rodiklius. Pateiktos dirvožemio agrocheminių rodiklių verčių vertinimo skalės, gvil-denama, kaip agrocheminių tyrimų rezultatus atvaizduoti žemėlapiuose.

Leidinyje gausu patarimų, kaip nustatyti dirvožemio pH, įvertinti jo pasiskirstymą Lietuvos žemės ūkio naudmenose, atpažinti vykstančio rūgštėjimo proceso intensyvumą ir jo daromą žalą. Pateikti aprašymai, nustatymo metodai, vertinimo skalės daugeliui svarbių rodiklių: humusui, suminiam ir mineraliniam azotui, mineralinei sierai, judriesiems fosforui, kaliui, kalciumui, magniui ir aliuminiui, mikroelementams (Fe, B, Mn, Zn, Cu, Mo, Co). Knygoje pateikta sunkiųjų metalų (Cd, Cr, Pb, Ni, Cu, Zn, Hg) ir kitų cheminių teršalų vertinimo metodika.

Vienas knygos skyrius yra skirtas šiltnamio grunto tyrimams. Nurodyta, koks jis turi būti, kaip atnaujinti. Pateikta, kokios yra optimalios maisto medžiagų koncentracijos daržovėms ir gėlėms. Aprašytas laistymui skirtas vandens kokybės vertinimas.

112 puslapių knygoje daug spalvotų paveikslų ir žemėlapių. Tokio tipo leidinys Lietuvoje išleistas pirmą kartą.

Knygą galima įsigyti LAMMC Agrocheminių tyrimų laboratorijoje. •

Akad. Gediminas Staugaitis

Žmogaus ir gamtos sauga

Gegužės 6–7 d. Vytauto Didžiojo universiteto (VDU) Žemės ūkio akademijoje vyko 26-oji tarptautinė mokslinė praktinė konferencija „Žmogaus ir gamtos sauga 2020“, kurią organizavo VDU ir LMA. Dėl besitęsiančios COVID-19 pandemijos konferencija buvo organizuojama nuotoliniu būdu.

Tradicinė konferencija „Žmogaus ir gamtos sauga“ rengiama kiekvienais metais nuo 1994 m., minint Pasaulinę sveikatos dieną, Pasaulinę aplinkos apsaugos dieną, Pasaulinę darbuotojų saugos ir sveikatos dieną. Konferencijos tikslas – tarpusavyje susietų žmogaus saugos ir sveikatos, technologijų plėtros ir gamtos apsaugos tyrimų rezultatų skelbimas, sudarant galimybę mokslininkams ir kitiems (ypač jauniems)

tyrėjams skleisti rezultatus ne tik tarp mokslininkų ir studentų, bet ir tarp ūkininkų, žemės, miškų ūkio, kitų sričių specialistų, taip pat populiarinti žmonių saugos ir gamtos apsaugos nuostatas.

Konferencijos darbas vyko trijose sekcijose: „Tausojančios gamybos ir perdirbimo technologijos. Ergonomika, profesinė sauga“, „Aplinka ir sveikata“, „Ekologija, darni miškininkystė“. Pranešimus skaitė akademikai, mokslininkai iš VDU, Kauno technologijos universiteto, Lietuvos agrarinių ir miškų mokslų centro, Lietuvos sveikatos mokslų ir Vilniaus Gedimino technikos universitetų, Kauno kolegijos, kolegijos iš Ukrainos ir Baltarusijos, taip pat svečiai iš Aplinkos ministerijos, verslo atstovai. Iš viso perskaityti 68 pranešimai.

Pranešimai, susiję su žemės ūkio inžinerija, buvo skaitomi pirmojoje konferencijos sekcijoje. Pranešėjai pristatė naujausius žemės ūkio technologijų ir mašinų poveikio aplinkai, klimato kaitai mokslinių tyrimų rezultatus: „Javų kombainų technologinių procesų įtaka klimato šiltėjimui“, „Purkštukų tipo ir skysčio įtaka jo nunešimui pavėjui“, „Bulvių atliekų naudojimas deginimui bei poveikio aplinkai tyrimas“, „Grūdų elevatoriaus triukšmo tyrimas“, „Piktžolių kontrolės robotai ir jų veikimas“ ir kt. Išleistas konferencijos mokslinis leidinys „Žmogaus ir gamtos sauga 2020“ / „Human and Nature Safety 2020“, parengta ir elektroninė versija. •

Akad. Egidijus Šarauskis

Skyriaus „Mokslininkų rūmai“ renginiai

Antrąjį šių metų ketvirtį skyrius planavo suorganizuoti 22 renginius. Planuota tęsti renginių ciklo „Mokslo žinių dienos“ renginius moksleiviams – „Karjeros savaitė mokykloje“, mokslininkų paskaitas įvairiose Vilniaus ir Vilniaus rajono mokyklose bei gimnazijose, edukacines programas ir ekskursijas moksleiviams; renginių ciklo „Mokslas visuomenei“ akademikų paskaitas, mokslo populiarinimo knygų sutiktuves, tarptautinio festivalio „Sugrįžimai“ koncertus, Motinos dienos paminėjimą, susitikimą su Punsko lietuviais, apskritojo stalo diskusijas ir kitus renginius.

Deja, dėl koronaviruso pandemijos teko prisitaikyti prie naujų sąlygų ir dalį renginių pristatyti virtualioje erdvėje.

Balandžio 7 d. LMA svetainėje „Naujienos“ publikuota informacija apie virtualų renginį „Nemunas, kuris tekėjo ir teka“, kurio pagrindinės mintys aptartos Aldonos Daučiūnienės interviu su knygos autoriumi Valentinu Sventicku. Išvalgos ir išsamūs apmąstymai pateikti literatūros kritiko prof. Petro Braženo pranešime „Ką žino

Valentinas SVENTICKAS KĄ ŽINO UPĖ

Dar apie Justiną Marcinkevičių

Valentinas Sventickas“ ir Vytenio Povilo Andriukaičio pranešime „Upė žino.“

Artėjant šv. Velykoms, skyrius inicijavo Jo Eminencijos Vilniaus arkivyskupo

metropolito Gintaro Grušo velykinį sveikinimą mokslo bendruomenei, kurį paskelbė svetainėje balandžio 10 d.

Imunologo Danielio Deiviso (Daniel M. Davis) mokslo populiarinimo knygos „Nuostabūs vaistas: įgimti kūno apsaugos mechanizmai“ sutiktuves žadėjome surengti su knyga išleidusia Rašytojų sąjungos leidykla bei su Biologijos, medicinos ir geomokslų skyriumi. Gegužės 5 d. virtualioje erdvėje pasirodė Aldonos Daučiūnienės ir Rašytojų sąjungos leidyklos projektų vadovo, kuravusio knygos vertimą į lietuvių kalbą, Gedimino Puloko interviu apie knygos atsiradimo aplinkybes, apie autorių ir apie imuniteto stiprinimo aktualumą šiandieną, išplitus koronavirusui. Knygos pristatymas paskelbtas ir portale www.15min.lt bei Rašytojų sąjungos leidyklos svetainėje.

Iš renginių ciklo „Mokslas visuomenei“ gegužės 13 d. paskelbta akad. Algirdo Vaclovo Valiulio paskaita „Ypatingų savybių ir išmaniosios medžiagos“, kurią akademikas būtų skaitęs Vilniaus technologijų ir dizaino kolegijos studentams. >>>

Skyriaus „Mokslininkų rūmai“ renginiai

Birželio 3 d. publikuotas akad. Valdo Stanislovo Laurinavičiaus pokalbis su skyriaus vadove apie paskaitų moksleiviams svarbą „Akademiškų paskaitos moksleiviams“ ir pateikta akad. V. S. Laurinavičiaus paskaita su skaidrėmis „Fermentų panaudojimas medicinoje ir pramonėje.“

Skyrius planuoja surengti keletą atidėtų renginių visuomenei jau LMA salėje. Poezijos pavasario laureatų koncertą su Lietuvos rašytojų sąjunga surengsime liepos 28 d. Rudenį – renginį iš ciklo „Profesorius ir jo mokykla“ su operos primadona Irena Milkevičiute ir knygos apie ją sutiktuves. Taip pat pristatysime

naują garsios švedų žurnalistės Anos Karinos Bojs (Anna Karin Bojs) mokslo populiarinimo knygą „Mano šeima europiečiai: pastarieji 54000 metų“, pelniusią svarbiausią Švedijos leidėjų asociacijos apdovanojimą – Augusto premiją. •
Skyriaus „Mokslininkų rūmai“ vadovė Aldona Daučiūnienė

LMA Vrublevskių bibliotekoje

Nuo birželio 4 d. šimtmetę atkurtos seiminės Lietuvos istoriją atskleidžia LMA Vrublevskių bibliotekoje eksponuojama paroda „Parlamentarizmas – demokratijos pagrindas“ (parengė Rasa Sperskienė). Šiais metais minime ne tik Steigiamojo Seimo šimtmetį, bet ir nepriklausomos valstybės atkūrimo trisdešimtmetį, tuo pačiu ir Atkuriamojo Seimo veiklos tokią pačią sukaktį. Visuomenei pristatyti Bibliotekoje saugomi tarpukario Seimų, sovietinės Lietuvos Aukščiausiosios Tarybos istoriniai dokumentai. Atkurtos šiuolaikinės nepriklausomos Lietuvos valstybės dokumentus ir fotografijas iš asmeninių archyvų paskolino dr. Stasys Stačiokas, Audronius Ažubalis ir dr. Arvydas Anušauskas. Paroda veiks iki birželio 26 dienos. 1920 metų Steigiamasis Seimas ir 1990 metų Atkuriamasis Seimas sukūrė teisinius pagrindus tiek tarpukario Lietuvos Respublikai, tiek šiuolaikinei Lietuvos valstybei. Lietuvos visuomenė du kartus per pastarąją savo istorijos šimtmetį susitelkė valstybei parlamentinės sistemos pagrindu kurti. Tiek į Steigiamąjį, tiek į Atkuriamąjį (tuomet dar vadintą Aukščiausiąja Taryba) Seimą ji sudėjo laisvo, demokratinio gyvenimo viltis. Suprantama, jog būtent šie Seimai sulaukė didžiausio visuomenės palaikymo ir plataus atstovavimo.

Tado Vrublevskio skaitykloje nuo birželio 2 d. eksponuojama mažoji paroda „Mnemosinės sodai: UNESCO „Pasaulio atmintis“ (parengė dr. Daiva Narbutienė, rankraštinius dokumentus pateikė ir aprašė Erika Kuliešienė)

Lietuvos Steigiamojo Seimo prezidiumas. Iš kairės: Seimo nariai Naftalis Fridmanas, Vladas Natkevičius, vicepirmininkas Jonas Staugaitis, pirmininkas, einantis prezidento pareigas, Aleksandras Stulginskis, vicepirmininkas kun. Justinas Staugaitis. Kaunas, [1920–1922]. LMAVB RSS, Fg. 1-607/1

Mūsų motina Mnemosinė sengraikių buvo laikoma atminties deive, poetams ir oratoriams teikusia iškalbos dovaną. Šiandien ją galime laikyti ir kiekvienos atminties institucijos globėja, poetine jos personifikacija. Lietuvos Respublikos Seimas 2020 metus paskelbė UNESCO pasaulio paveldo Lietuvoje metais. Šiai progai ir skirti mūsų Mnemosinės sodai. LMA Vrublevskių bibliotekoje saugoma 12 dokumentų ir dalis vienos kolekcijos, nuo 2006 iki 2019 m. įrašytų į minėtą UNESCO Lietuvos nacionalinį registrą. Septyni rankraštiniai ir penki

spausdintiniai dokumentai, saugomi šioje atminties institucijoje, pripažinti regioninės reikšmės dokumentinio paveldo objektais. Dvi LMA Vrublevskių bibliotekoje esančios rankraštinės knygos kartu su kitais dokumentais, saugomais Vilniaus universiteto ir Mažesniųjų brolių ordino Lietuvos šv. Kazimiero provincijos Kretingos Apreiškimo vienuolyno bibliotekose kaip „Neformalios lituanistinės mokyklos Kretingos bernardinų vienuolyne dokumentų kolekcija“, turi nacionalinės reikšmės dokumentinio paveldo statusą. Šioje parodoje eksponuojami ne >>>

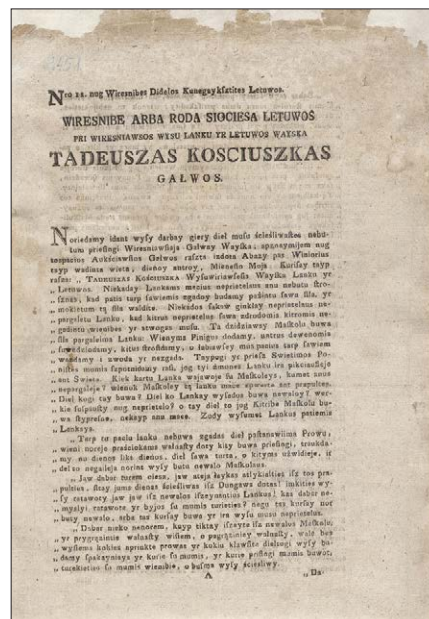
LMA Vrublevskių bibliotekoje

»»

visi, o tik penki Retų spaudinių ir trys Rankraščių skyriuose saugomi dokumentinio paveldo objektai, kurie, kaip minėta, 2006–2019 m. buvo įtraukti į UNESCO Lietuvos nacionalinį registrą „Pasaulio atmintis“. Šie išskirtinės vertės ir reikšmės dokumentai liudija rašytinio paveldo aktualumą ir puoselėjimą siekiant saugiai jį perduoti ateities žinių visuomenės kartoms. Jie visi aprašyti, suskaitmeninti ir prieinami elektroniniame archyve <http://elibrary.mab.lt>.

Nuo birželio 3 d. LMA Vrublevskių bibliotekoje, antrame aukšte prie Bendrosios skaityklos, eksponuojama paroda „Paslapties kultūra: sovietinė cenzūra Lietuvoje“, jos autorė – Retų spaudinių skyriaus Senosios periodikos sektoriaus vadovė Aida Grybienė. Ši menkai tyrinėta ir mažai pažinta tema pristatoma Bibliotekoje saugomais dokumentais, fotografuotais to laikmečio daiktais, iliustruota leidiniais. Parodoje pasakojama apie tai, kaip veikė pagrindinė sovietinės cenzūros institucija Glavlit, įkurta Lietuvoje iš karto po krašto okupacijos 1940 metais, kokias valstybines ir karines paslaptis ir kokiais būdais ji saugojo, kaip ilgalaikės sovietų pastangos slėpti nuo žmonių tikrovę sukūrė savotišką paslapties kultūrą. Parodoje pristatyta bibliotekų specialiųjų fondų, skirtų draudžiamos literatūros saugojimui, veikla, grožinės literatūros cenzūra. Ši trijų standų kilnojamoji paroda, sugrįžus įprastam gyvenimo ritmui, kelias po regionus su Lietuvos žurnalistų sąjungos nariais. •

*LMA Vrublevskių bibliotekos
Komunikacijos skyrius*

1682 m. Vilniaus akademijos spaustuviėje išleistas Katalikų Bažnyčios reikmėms skirtas augustinų vienuolio Fulgento Dryjackio parengtas apeigynas lotynų kalba Mūsų Viešpaties Jėzaus Kristaus švenčiausiojo gyvenimo, kančios ir brangiausiojo kraujo lobynas, puoštas Aleksandro Tarasevičiaus (apie 1660–1727) medžio raižiniais, vaizduojančiais šv. Mišių apeigas. LMAVB RSS, L-17/3

1794 m. Vilniaus akademijos spaustuviėje lietuvių kalba išleistas Tado Kosciuškos

(1746–1817) sukilimo dokumentas – Lietuvos Vyriausiosios tautos tarybos 1794 m. gegužės 15 d. aplinkraštis dėl Tado Kosciuškos 1794 m. gegužės 2 d. universalų. LMAVB RSS, Sm-sp-2451

*Bibliotekos inventorių
ir leidiniai apie
cenzūrą. Vikos
Petrikaitės nuotraukos*

ŽYMIUS MOKSININKUS PRISIMENANT

Vaistinių augalų tyrėja Eugenija Šimkūnaitė

Lietuvos Respublikos Seimas 2020-uosius paskelbė Eugenijos Šimkūnaitės metais. Tai ištis ypatingas pagerbimas asmenybės, kurios daugybė darbų buvo skirti vaistiniams augalams. Lietuvoje žinomos 458-ios savaiminių vaistinių induočių augalų rūšys. E. Šimkūnaitė dažnai lankėsi įvairiuose mūsų krašto regionuose, tyrė vaistinių augalų išteklius, bendravo su kaimų ir miestelių vaistinių augalų rinkėjais, rinko duomenis apie augalų naudojimą įvairiems žmogaus kūno negalavimams įveikti ir pati savo sukauptomis augalų paslaptimis su visais dosniai dalijosi. Tiesa, tai buvo senokai, nes greitai jau bus ketvirtis amžiaus kaip E. Šimkūnaitės nėra su mumis.

Praėjusio amžiaus aštuntajame dešimtmetyje E. Šimkūnaitė palaipsniui prilipo Žiniuonės pravardė. Plačiai pasklidęs žodis žiniuonė buvo puiki reklama vaistiniams augalams, kuriuos pati E. Šimkūnaitė dažniausiai vadino vaistingaisiais augalais, taip pat mėgo tokius augalus vadinti vaistažolėmis. Kartais E. Šimkūnaitė vaistinius augalus apibendrintai pavadindavo tiesiog gydomaisiais. Svarbu pasakyti, kad E. Šimkūnaitė buvo aukščiausios kvalifikacijos mokslininkė, biologijos mokslų habilituota daktarė, parengusi ir apgynusi dvi disertacijas: jos moksliniuose darbuose jokių saitų su antgamtinėmis jėgomis, kerėjimais, burtažodžiais ar šamanizmu neįmanoma rasti, jų tiesiog nėra. Abi disertacijos buvo ilgamečio, kryptingo, daug jėgų ir laiko reikalavusio darbo rezultatas.

Pirmąją disertaciją „Valerijonų kultivavimas Lietuvoje“ E. Šimkūnaitė parengė 1951 m. Pradėti išsamius vaistinio valerijono tyrimus paskatino iš Panevėžio Vyriausiosios farmacijos valdybos gautas užsakymas įvertinti natūraliųjų vaistinio valerijono augaviečių būklę, atlikti bandymus tiriamojo augalo būklei pagerinti, atlikti valerijonų hibridizacijos tyrimus. E. Šimkūnaitė galiausiai padarė

Centre – Eugenija Šimkūnaitė. Šeimos asmeninio archyvo nuotrauka

išvadą, jog valerijono vaistinės žaliavos problemą galima išspręsti tik specialiai kultivuojant šį vertingą vaistinį augalą.

1947–1948 m. E. Šimkūnaitė atliko didžiausių vaistingųjų augalų masinių inventorizaciją. 1951–1954 m. ji organizavo kompleksines ekspedicijas Lietuvoje, kurių metu buvo nustatyti reljefo formų, augalų bendrijų ir vaistingųjų augalų ryšiai. Tuo remiantis buvo sudarytas vaistingųjų augalų resursų žemėlapis. 1970 metais mokslininkė apsigynė habilituoto daktaro disertaciją „Lietuvos vaistingųjų augalų resursų naudojimo biologiniai pagrindai“. Pagrindinis dėmesys disertacijoje skirtas vienos kerpės – islandinės kerpenos – ir septynių augalų rūšių ištekliams ir jų galimam naudojimui apžvelgti. E. Šimkūnaitės sukurtais moderniais vaistinių augalų išteklių apskaitos metodais ir rekomendacijomis tokius augalus rinkti daugybę metų sėkmingai naudojosi vaistinių augalų paruošėjai ir įvairių sričių mokslininkai. Visiška naujovė disertacijoje buvo specialūs E. Šimkūnaitės sugalvoti eksperimentai,

kuriais buvo siekiama geriau pažinti vaistinių augalų biologijos ypatumus.

Po antrosios disertacijos apgynimo E. Šimkūnaitė pelnytai pradėta vertinti kaip pati autoritetingiausia Lietuvoje vaistinių augalų savybių žinovė. Prie to prisidėjo ir jos svarbios pareigos Sveikatos apsaugos ministerijos Farmacijos valdyboje, kur nuo 1969 m. E. Šimkūnaitė buvo Vaistažolių skyriaus viršininkė.

Gimė E. Šimkūnaitė 1920 m. kovo 11 d. Rusijos Krasnodaro krašto mieste Novorosijske, kur Šimkūnų šeima, kaip ir daugelis kitų lietuvių, buvo pasitraukę, bėgdami nuo I-jo pasaulinio karo baisumų. Tėvas Pranas Šimkūnas buvo vaistininkas, savo darbe naudodamas vaistinius augalus. Šeimai grįžus į Lietuvą gimtuosiuose Tauragnuose, nedideliame Utenos rajono miestelyje, P. Šimkūnas turėjo vaistinę, o Eugenija nuo mažų dienų su mama, medicinos seserimi, padėjo tėvui rinkti vaistinius augalus, tvarkyti augalų žaliavas ir ruošti preparatus. Tauragnuose, kaip ir daugelyje kitų Aukštaitijos vietų, taip >>>

Vaistinių augalų tyrėja Eugenija Šimkūnaitė

>>>

pat netrūko vaistinių augalų žinovų-praktikų, kurie save dažniausiai tiesiog žolininkais vadino. Eugenija, turėjusi labai gerą atmintį ir noriai bendravusi su tokiais miestelio gyventojais, gavo iš žolininkų daugybę į jokiais knygas nesurašytų praktinių patarimų apie pačių įvairiausių vaistinių augalų naudojimą, pradedant kosulio gydymu ir baigiant „meilės žolėmis“. Be to, Eugenija visada noriai sėmėsi žinių iš knygų, kurių namuose netrūko. Labai naudingos E. Šimkūnaitė

buvo farmacijos studijos, kurių metu ji gavo itin svarbių žinių apie augalų biologiškai veikliąsias medžiagas.

E. Šimkūnaitė niekada netrūko noro ir entuziazmo dalintis žiniomis apie vaistinius augalus su kitais žmonėmis. Daug metų VU Gamtos mokslų fakulteto Botanikos specializacijos studentams skaitė nedidelį pagal apimtį kursą Vaistiniai augalai. Kalbėdama apie vaistinius augalus E. Šimkūnaitė stengėsi pateikti apie juos įvairiapusiškus duomenis. Tokios

žinios apie vaistinius augalus buvo naudingos daugeliui – juk interneto tais laikais nebuvo. Ekspedicijų metu ji surinko daugybę duomenų apie vaistinių augalų liaudiškus pavadinimus.

Eugenija Šimkūnaitė buvo itin daug įvairiapusiškų žinių apie vaistinius augalus sukaupusi, be galo darbšti, labai ambicinga ir entuziastinga, niekada drąsos nestokojusi, savarankiškai priimanti svarbius sprendimus mokslininkė. •

Akad. Jonas Remigijus Naujalis

MOKSLININKŲ PRIPAŽINIMO ŽENKLAI

Granitas ir Afrikoje – granitas

Šiemet man buvo paskirta LMA vardinė profesoriaus Juozo Dalinkevičiaus premija už „Lietuvos ir kitų kraštų prekambro mokslinius geologinius tyrimus geologinio kartografavimo būdu ir kartografavimo metodikos diegimą Vilniaus universitete“.

Geologinis žemėlapis vaizduoja uolienų ar jų kompleksų padėtį erdvėje, tų uolienų kilmę ir jų amžių. Be šitų „trijų banginių“ yra daugybė kitų geologinės sandaros ir raidos bruožų, matomų geologiniame žemėlapyje – tektoninės struktūros, paviršiaus ypatybės, gamtiniai pavojai, žinomos ir prognozuojamos naudingosios iškasenos. Geologas turi visas tas žinias surinkti, sukaupiti, o tam reikia dirbti tiesiogiai nuotraukos plote, prisitaikant prie vietos klimato, augalų, gyvūnų ir gyventojų.

Norėčiau išskirti darbą ypatingose Žemės vietose – litosferos plokščių sandūros arba kolizijos juostose. Litosfera – kietas išorinis Žemės apvalkalas siekiantis 200–300 km storį. Ji yra suskaidyta į atskiras plokštes, kurios juda Žemės paviršiuje varinėjamos konvekcinių srautų mantijoje. Vienur jų pakraščiai tolsta, kitur susiduria ir spaudžia vienas kitą. Plokščių sandūros ruožuose vyksta aktyviausi geologiniai vyksmai – plutos sustorėjimas, magmatizmas, kalnynų susidarymas bei ardymas ir naujos žemyninės plutos

Pagalvinės bazalto lavos

„gamyba“. Vietomis sandūros ruožai lyg suvirinimo siūlės sujungia žemynus į naujesnius darinius. Bet kaip tik šiose uolienose sukaupia daugiausia žinių apie Žemės plutos sandarą, jos raidą, ją lėmusius geologinius vyksmus, todėl ir darbas čia įdomiausias. Sandūros ruožus man teko kartografuoti Mozambike, Norvegijoje, Afganistane ir Lietuvoje.

Mozambiko kartografavimo konkursą laimėjo jungtinis Britų ir Norvegijos geologijos tarnybų projektas. Darbui buvo sudaryta šešių geologų brigada, į kurią pakvietė ir

mane. Mes turėjome sudaryti geologinius žemėlapius 55 000 km² plote. Pasitelkus daug radiologinių datavimų pavyko patikslinti stratigrafiją, paaiškėjo nemažai naujų sandaros ir raidos dėsningumų. Darbų rezultatai buvo paskelbti keliuose straipsniuose. Vienas jų buvo išrinktas Pietų Afrikos geologijos žurnalo (*South African Journal of Geology*) geriausiu metų straipsniu.

Norvegijos geologijos tarnybos užsakymu teko kartografuoti Kvalojos ir Ringvasojos salose, kur numatomoms aukso paieškoms buvo reikalingas >>>

Granitas ir Afrikoje – granitas

»»

kartografinis pagrindas. Įdomiausias „radinys“ – kelių kvadratinį kilometrų plotas, kuriame paplitę sluoksniuotos įvairios sudėties, pavidalo ir dydžio nuolaužinės uolienos. Šito objekto mokslinė vertė padidėjo nustačius radiologiniais tyrimais Ringvasojos juostos darinių amžių. Paaiškėjo, kad tai – mezoarchėjus – 2850–2830 mln. m. Anksčiau ši juosta buvo priskiriama proterozojui, t. y. laikyta bent puse milijardo metų jaunesne. Nustatytas jos amžius yra vienas seniausių Žemės istorijoje dokumentuotų litosferos plokščių tektonikos atvejų. Kartografuoti storymę Evenšero-Skonlando srityje netoli Narviko Norvegijoje mane pakvietė Norvegijos geologijos tarnyba, bet užsakovas buvo popieriaus gamybos pramonė. Norėta surasti kuo storesnį švaraus balto marmuro klotą, tinkamą kreidinio popieriaus gamybai ir kuo arčiau fjordo pakrantės.

Kaip žinoma, Afganistane atskirose provincijose kelis metus buvo išdėstytos įvairių šalių jungtinės karinės pajėgos. Lietuvos kariškiai veikė Goro provincijoje – pačiame šalies viduryje. Be karinio patruliavimo norėta nuveikti ir kažką naudingo gyventojams švietimo, sveikatos apsaugos ar ekonomikos srityje. Du konkursus laimėjome kartu su Sauliumi Šliaupa. Mes pasiūlėme patikslinti anksčiau sudarytus žemėlapius. Žemėlapiai buvo sudaryti prieš 40–50 metų, kai dar nebuvo naudota litosferos plokščių tektonikos paradigma, šiuolaikiniai radiologinio datavimo ir analitiniai metodai. Reikėjo patikrinti geologines ribas, patikslinti uolienų sudėtį ir amžių, peržiūrėti kilmės sampratas.

Afganistanas yra jauniausios Žemėje – Indijos ir Eurazijos plokščių – sandūros srityje, jos pakraštyje. Aktyvią tektoninę aplinką čia rodo gausios intruzijos, daugiausiai granito, granodiorito sudėties, dažnai sudarančios grandines, juostas ir vulkaninių uolienų storymes įdubose. Jų sudėtis – nuo bazalto iki andezito ir riolito. Buvo laikoma, kad šie magminiai dariniai yra įvairaus amžiaus. Mūsų tyrimai netikėtai parodė, kad tiek vulkaninės, tiek giluminės uolienos susidarė to paties magmatizmo įvykio metu daugiausiai Eoceno epochoje, prieš 41–36 mln. metų.

Maršrutas dulketais Goro keliais. Akademiko asmeninio archyvo nuotraukos

Tiesa, Afganistane su kolega dirbome iš esmės karo sąlygomis. Kiekvienas mūsų maršrutas būdavo ruošiamas kaip karinė operacija. Į juos vykdavome šarvuočiais, lydimi keliolikos karių, esant paruoštam naikintuvui ir medicinos sraigtasparniui. Ištyrėme per 130 stebėjimo taškų, paėmėme daug ėminių. Pavyko aptikti chromito, aukso, dekoratyvinio serpentinito, marmuro ir jaspio apraiškas, kurias papildomai ištyrus galima laikyti telkiniais.

„Granitas ir Afrikoje – granitas“ – sako geologai. Geologija visur yra

užrašyta ta pačia uolienų, mineralų ar cheminių elementų kalba. Bet istorija, kurią galima ta kalba papasakoti, visur skirtinga; ir Lietuvos tyrimai praverčia svetur, ir kituose kraštuose galima pritaikyti Lietuvoje įgytą patirtį, žinias ir supratimą. Juolab, Lietuvos kristalinė pluta irgi susidarė litosferos plokščių sandūroje. Bet tai jau kita istorija, kurią atspindi Lietuvos kristalinio pamato žemėlapis, į kurį sudėti ir darbų tolimuose kraštuose vaisiai. •

*Akad. Gediminas Motuza
Matuzevičius*

SVEIKINAME

Leonardas Kairiūkštis

LMA prezidiumo 2020-03-10 nutarimu Nr. 12A akad. Leonardui Kairiūkščiui paskirtas Lietuvos mokslų akademijos atminimo medalis už svarų indėlį į Lietuvos mokslą, sukurtą produktyvių medynų formavimo teoriją ir sistemą, aktyvią veiklą Lietuvos mokslų akademijoje, visuomeninę veiklą bei Lietuvos vardo garsinimą, ir birželio 18 d. įteiktas LMA Žemės ūkio ir miškų mokslų skyriaus narių visuotiniame susirinkime. •

VLADUI ŽULKUI – 75

Balandžio 14 dieną akad. prof. habil. dr. Vladui Žulkui sukako 75 metai.

„Esu pažadėjęs surasti Jūrąs gintarinių rūmų pamatus... kol kas nepavyko, bet ieškosime toliau“, – juokauja Klaipėdos universiteto profesorius akad. Vladas Žulkus, vadovaujantis Baltijos jūros regiono istorijos ir archeologijos instituto tyrimams.

Akad. V. Žulkus – žymus mokslininkas, Lietuvos povandeninės archeologijos tyrimų pradininkas, įnešęs didžiulį indėlį į povandeninės kultūros paveldo išsaugojimą, jūros aplinkos būklės tausojoimą, garsina Lietuvos vardą. Profesoriaus išugdyti aukščiausios kvalifikacijos jaunieji mokslininkai stiprina Akademiko sukurtą povandeninės archeologijos mokyklą kartu plėdami mokslinius tyrimus ir atverdami Baltijos jūros dugno lobynus, ežeruose slypinčius turtus Lietuvai ir pasauliui.

Lietuvos mokslų akademijos prezidiumas bei Humanitarinių ir socialinių mokslų skyrius nuoširdžiai

Eugenijus Jovaiša

sveikina Jubiliatą ir linki stiprybės, naujų atradimų povandeninėse ekspedicijose iš arti tyrinėjant vandeniu užlietą istoriją. Sėkmės ir laimės Jums ir Jūsų šeimai! Ilgiausių metų! •

EUGENIJUI JOVAIŠAI – 70

Balandžio 22 dieną LMA tikrajam nariui prof. dr. Eugenijui Jovaišai sukako 70 metų.

LMA prezidiumas bei Humanitarinių ir socialinių mokslų skyrius nuoširdžiai sveikina Jus, gerbiame Akademike, jubiliejaus proga.

Jūsų svarūs, išskirtiniai mokslo darbai – baltų / aisčių etninės istorijos, materialiojo ir dvasinio paveldo sistemingi tyrimai – ypač papildė Lietuvos archeologijos lobyną, atskleidė nežinomą baltų istorijos puslapį, parodanti naują požiūrį į aisčių vaidmenį Rytų ir Vakarų Europos istorijoje, kad „aisčiai gyveno įvairų, daugybės Europos tautų kultūrinių ryšių turtinamą ir savąjį joms dalijamą gyvenimą“.

Jūs visada esate pirmeivis – astroarcheologijos Lietuvoje pradininkas, pirmasis pradėjęs archeologijoje taikyti inovatyvias kompiuterines technologijas, sukūrėte ir tebekuriate mokslines šviečiamąsias kompiuterines programas, kurios ypač naudingos moksleiviams, jaunajai kartai. Sudarėte unikalius aisčių pasaulio, jų migracijos, prekybos ir kitokių, ne vien archeologijai svarbių žemėlapius. Jūsų išugdyti jaunieji mokslininkai ir sukurta

Vladas Žulkus

mokslinė mokykla garsina ir įtvirtina Lietuvos vardą visame mokslo pasaulyje.

Reikšmingas Jūsų indėlis ir į Lietuvos mokslų akademijos veiklą vadovaujant Humanitarinių ir socialinių mokslų skyriui, keliant Akademijos prestižą. Dideli Jūsų darbai formuojant Lietuvos mokslo, švietimo politiką.

Linkime Jums, gerbiame Akademike, stiprios sveikatos, naujų idėjų ir sėkmės jas įgyvendinant, toliau žadinti žmonių domėjimąsi Lietuvos praeitimi ir ugdyti pilietinę visuomenę.

Te deivė Laimė lydi Jus ir Jūsų šeimą! Plurimos annos! •

*Lietuvos mokslų akademijos prezidentas akad. Jūras Banys
Humanitarinių ir socialinių mokslų skyriaus pirmininkas
akad. Domas Kaunas*

RAIMUNDUI ŠIAUČIŪNUI – 60

Balandžio 23 d. LMA tikrajam nariui profesoriui Raimundui Šiaučiūnui sukako 60 metų.

Jubiliejaus proga nuoširdžiai linkime Jums, gerbiame Akademike, kūrybinės sėkmės, nesenkančios energijos, stiprios sveikatos ir naujų mokslo laimėjimų. •

AIVARUI KAREIVAI – 60

Gegužės 12 d. LMA tikrajam nariui prof. habil. dr. Aivarui Kareivai sukako 60 metų. Akademijos

SVEIKINAME

*Raimundas Šiaučius**Aivaras Kareiva**Aleksandras Laucevičius*

»»

bendruomenė nuoširdžiai sveikina Jus gražaus jubiliejaus proga.

Žavimės Jūsų vadybiniais gebėjimais, didžiuojamės Jūsų pilietiškumu, erudicija, mokslinė organizacine veikla, rūpesčiu ir išskirtiniu dėmesiu plėtojant šalies mokslą, ugdant jaunuosius chemikus. Jūs pasiekėte puikių mokslo rezultatų, sumaniai ir kūrybingai vadovaujate VU Chemijos ir geomokslų fakulteto Chemijos institutui.

Dėkojame už Jūsų aktyvią veiklą Lietuvos mokslų akademijoje, Matematikos, fizikos ir chemijos mokslų skyriuje. Jubiliejaus proga linkime Jums kuo geriausios sėkmės, naujų kūrybinių idėjų, šviesių gyvenimo akimirkų. •

ALEKSANDRUI LAUCEVIČIUI – 70

Gegužės 21 d. akad. Aleksandras Laucevičius minėjo 70-ties metų jubiliejų. Už svarų indėlį į Lietuvos kardiologijos mokslo vystymą, pasišventimą rengiant aukščiausios kvalifikacijos medikus, nuoširdų dėmesį ir rūpestį ligoniais, už dalykišką ir kompetentingą darbą Lietuvos mokslų akademijoje bei Biologijos, medicinos ir geomokslų skyriuje, LMA tikrasis narys, prof. habil. dr. A. Laucevičius apdovanotas LMA prezidiumo padėkos raštu. •

EVALDUI NEKRAŠUI – 75

Lietuvos mokslų akademijos prezidentas bei Humanitarinių ir socialinių

Evaldas Nekrašas

mokslų skyrius nuoširdžiai sveikina Jus, gerbiamasis Akademike, jubiliejinio gimtadienio proga.

Svarūs Jūsų filosofijos istorijai, pirmiausia pozityvistinės filosofijos istorijai, pozityvizmo ir kitų filosofijos kryptų sąveikai, politinei filosofijai, politikos mokslams skirti darbai.

Jūs, būdamas vienu iš Vilniaus universiteto Tarptautinių santykių ir politikos mokslų instituto steigėjų ir pirmųjų dėstytojų, išugdėte jaunųjų mokslininkų, politikų kartą, formavote politologijos Lietuvoje tradicijas, rengėte įžvalgas valstybės užsienio politikos ir regioninės tapatybės klausimais. Parašytos monografijos, paskelbti straipsniai, pranešimai šalies ir tarptautinėse konferencijose įtvirtina Jūsų darbo rezultatus, o aukšti įvertinimai kalba apie išskirtinę jų svarbą mokslui.

Hodžatas Adeli

Linkime Jums, gerbiamasis Akademike, stiprybės, kūrybinės sėkmės, optimizmo ir pozityvaus filosofinio požiūrio. •

*Lietuvos mokslų akademijos prezidentas akad. Jūras Banys
Humanitarinių ir socialinių mokslų skyriaus pirmininkas
akad. Domas Kaunas*

HODŽATUI ADELI (HOJJAT ADELI) – 70

Birželio 3 d. LMA užsienio nariui Hodžatui Adeli sukako 70 metų. Prof. H. Adeli yra aukštos kvalifikacijos, aktyviai technikos ir neuromokslų srityse dirbantis mokslininkas. Jo moksliniai straipsniai dabar plačiai cituojami pasaulyje. Profesorius yra trijų skirtingų mokslo sričių pirmosios kvartilės žurnalų vyriausiasis redaktorius, jo »»

SVEIKINAME

>>>

įkurtam ir redaguojamam žurnalui „Computer-aided civil and infrastructure engineering“ šiais metais sukanka 35-eri. Prof. H. Adeli glaudžiai bendradarbiauja su Vilniaus Gedimino technikos universiteto mokslininkais, yra šios aukštosios mokyklos Garbės daktaras. Linkime Jubiliatui neblėstančios energijos, sėkmės ir nenutrūkstancio kūrybinių minčių srauto. •

*LMA prezidiumas ir
Technikos mokslų skyrius*

VYTAUTUI NEKROŠIUI – 50

Birželio 10 d. Lietuvos mokslų akademijos tikrajam nariui, profesoriui habilituotam daktarui Vytautui Nekrošui sukako 50 metų. Jubiliejaus proga už svarų indėlį į Lietuvos teisės mokslą, teisėkūros tobulinimą klojant politinį, kultūrinį ir moralinį teisinės valstybės pagrindą, pasišventimą rengiant aukščiausios kvalifikacijos teisininkus, už kompetenciją, dalykišką ir nuoširdų bendradarbiavimą dirbant Lietuvos mokslų akademijos prezidiumo nariu, Humanitarinių ir socialinių mokslų skyriaus biuro nariu LMA prezidiumas akademikui V. Nekrošui įteikė padėkos raštą. •

VIDMANTUI STANIUI – 65

Birželio 20 d. akad. prof. habil. dr. Vidmantui Stanui sukako 65 metai.

Vytautas Nekrošius

Akademikas daugiau kaip 40 metų dirba augalų genetikos, biotechnologijos, agronomijos mokslų srityse. Akad. V. Stanys yra augalų adaptyvumo, kintamumo, genetinės informacijos realizavimo ir keitimo tyrėjas bei praktikas, sukūręs naujų augalų selekcijos metodų, įdiegęs sveikos sodo augalų sodinamosios medžiagos dauginimo sistemą Lietuvoje, per 20 naujai išvestų braškių, juodųjų serbentų, trešnių ir vyšnių veislių autorius ir bendraautoris. Akad. V. Stanio parašytos monografijos, mokslo ir mokslo populiarinimo straipsniai nepaprastai svarbūs akademinė visuomenei, šalies žemės ūkio pažangai. Akademikas subūrė ir vadovauja Sodo augalų genetikos ir biotechnologijos mokslininkų kolektyvui, aktyviai dalyvauja mokslo programose

Vidmantas Stanys

ir projektuose, ekspertinėje ir pedagoginėje veiklose. Domisi bitininkyste, dekoratyviniais augalais, kaupia citrusinių augalų ir orchidėjų kolekcijas, šiuos augalus kryžmina, vykdo jų selekciją.

Didžiuojamės Jūsų pasiekimais ir aukštais įvertinimais – du kartus tapote Lietuvos mokslo premijos laureatu, įteikti žymūs apdovanojimai. Džiugina Jūsų neišsenkantis mokslinis kūrybingumas ir įžvalgumas, darbštumas ir nuoširdi atida šalia esantiems.

Sveikiname jubiliejaus proga, dėkojame už aktyvų dalyvavimą Žemės ūkio ir miškų mokslų skyriaus veikloje. Linkime prasmingų darbų, stiprios sveikatos, didžiausios sėkmės Jums ir Jūsų šeimai. •

*Žemės ūkio ir miškų
mokslų skyrius*

ATMINIMUI

Mykolas Lasinskas (1916–2020)

2020 m. gegužės 25 d., eidamas 104-uosius metus, mirė žymus inžinierius hidrotechnikas, geografijos mokslų habil. daktaras, profesorius, nusipelnęs mokslo ir technikos veikėjas, ilgametis Lietuvos energetikos instituto (anksčiau – Energetikos ir elektrotechnikos, Fizikinių techninių energetikos problemų instituto) Hidroenergetikos laboratorijos, vėliau – Hidrologijos laboratorijos vadovas, Lietuvos mokslų akademijos narys Mykolas Lasinskas.

M. Lasinskas gimė 1916 m. gruodžio 1 d. Maskvoje. 1918 m. šešių asmenų šeima grįžo į Lietuvą. 1924 m. jis baigė pradžios mokyklą, toliau mokėsi Rokiškio gimnazijoje. 1934 m., baigęs šešias klases, įstojo į Kėdainių aukštesniąją kultūrtechnikos mokyklą, kurią baigė 1937 m., gaudamas kultūrtechnikos diplomą. 1937–1940 m. M. Lasinskas dirbo Žemės ūkio ministerijos Melioracijos departamente techniku melioratoriumi. 1940–1945 m. – techniku Vyriausiojoje

vandens energijos valdyboje ir inžinieriumi Vyriausiojoje energetikos valdyboje. Vadovavo žemės melioracijos darbams, tyrinėjo upių tinkamumą hidroelektrinėms, projektavo ir statė hidrotechnikos statinius. Pirmasis M. Lasinsko darbas – Amalės upelio Petrašiūnuose reguliavimas. Darbas pavyko, po to Lietuvos Energijos komiteto pavedimu M. Lasinskas tyrinėjo upių ruožus, kuriuose buvo numatomos statyti hidroelektrinės. Tai buvo Nemunas, >>>

ATMINIMUI

Mykolas Lasinskas (1916–2020)

»»

Neris, Šventoji, Miniija, Lėvuo ir kitų upių ruožai. Karo laikotarpiu, kuomet upių tyrimas beveik nutrūko, M. Lasinskas ryžosi tęsti studijas. Dar 1944 m. pradėjo slaptai, kai Kauno universitetas buvo uždarytas, lankyti paskaitas Statybos fakultete. 1948 m. baigė Vytauto Didžiojo universitetą ir įgijo hidrotechnikos inžinieriaus kvalifikaciją.

M. Lasinsko mokslinis kelias prasidėjo 1948 m. Vytauto Didžiojo universitete. Studijuodamas nuo 1945 m. dirbo Hidrotechnikos katedroje laborantu, vėliau vyr. laborantu, o baigęs liko dirbti universitete (nuo 1950 m. Kauno politechnikos institute, KPI) asistentu, vyr. dėstytoju. Katedra jam pavedė dėstyti upių energijos naudojimo kursą. 1951 m. KPI studentai ir dėstytojai per vasarą pastatė 90 kW galios „Šešupės“ kolūkio hidroelektrinę, vėliau vadinamą Dovinės hidroelektrine. M. Lasinskas buvo šios hidroelektrinės projekto ir techninės priežiūros vyriausiasis inžinierius.

M. Lasinskas 1953 m. Minske apgynė kandidatinę disertaciją, kurioje apibendrino Lietuvos mažųjų upių hidroenergetinius išteklius. 1957 m. konkurso tvarka M. Lasinskas išrinktas

Mokslų akademijos (MA) Energetikos ir elektrotechnikos instituto naujai kuriamos Hidroenergetikos laboratorijos vadovu. 1959 m. buvo atspausdinta Lietuvos upių kadastro pirmoji dalis (autoriai M. Lasinskas, Juozas Macevičius, Jonas Jablonskis).

Besivystant pramonei ir augant miestams vandens poreikiai didėjo. Kilo būtinybė išplėsti vandens išteklių tyrimus, todėl 1961 m. įkurta Hidrologijos laboratorija (vadovas M. Lasinskas). Svarbiausias Hidrologijos laboratorijos kolektyvo darbas buvo Lietuvos upių kadastro sudarymas (autoriai M. Lasinskas, Juozas Burneikis). Buvo ištirti Nemuno vandens matavimo stočių nuotėkio duomenys ir, pasinaudojus prof. Stepono Kolupailos metodika, „Lietuvos TSR upių kadastrė“ pateikti daugiau kaip 722 upių, ilgesnių negu 10 km, ilgiai ir baseinų plotai, jų nuolydžiai, hidrologinės charakteristikos bei potencialiai hidroenergijos ištekliai.

Šia tematika 1972 m. Vilniaus valstybiniame universitete M. Lasinskas apgynė geografijos mokslų daktaro disertaciją „Nemuno nuotėkio režimo dėsningumų tyrimai“, kurioje ištyrė Nemuno nuotėkio nuo 1811 m. charakteristikas. Atliktas Lietuvos

teritorijos hidrologinis rajonavimas, tirti paviršinių ir požeminių vandenų ryšiai, vandens balansas ir jo dinamika bei galima vandens balanso kaita. Šių tyrimų pagrindu 1962 m. buvo paskelbta Lietuvos upių kadastro 3-oji dalis (autoriai J. Jablonskis, M. Lasinskas). Šioje knygoje pateikta daug naujų duomenų apie upių hidrografinius ir hidroenergetinius rodiklius. Pažymint kadastrinių darbų reikšmę už šiuos kadastrus autoriams M. Lasinskui, J. Burneikiui, J. Jablonskiui ir J. Macevičiui 1965 m. paskirta Lietuvos valstybinė mokslo ir technikos premija. 1963–1965 m. M. Lasinskas buvo MA Energetikos ir elektrotechnikos instituto direktoriaus pavaduotoju, 1987–1991 m. – instituto direktoriaus patarėju. Jam 1976 m. suteiktas profesoriaus vardas.

Prof. M. Lasinskas sprendė didelių energetikos objektų vandens tiekimo problemas. Buvo ištirti didžiausi vandens telkiniai, prie kurių būtų galima statyti stambius energetikos objektus. Buvo tiriami Elektrėnų tvenkinys, Dusios, Dysnų, Drūkšių ežerai ir Kuršių marios, siekiant nustatyti hidrologinio ir hidroterminio režimo pokytį dėl padidėjusio jų šiluminio apkrovimo. Prof. M. Lasinskas įsitikino, kad energetikų siūlymas išplėsti Ignalinos AE galią net iki 9 mln. kW būtų pražūtingas Drūkšių ežerui, jis argumentuotai įrodė ir pasiekė, kad šios elektrinės galia neviršytų 3 mln. kW.

Prof. M. Lasinskas buvo daugelio tarybų ir komisijų nariu, ypač daug dėmesio skyrė mokslinių kadrų rengimui: vadovavo 9 aspirantams, iš jų 4 tapo habilituotais daktarais (Brunonas Gailiusis, J. Burneikis, J. Jablonskis, Benediktas Tilickis). Lietuvos MA, įvertindama Profesoriaus įnašą į mokslą, 1980 m. išrinko nariu korespondentu. Jis 2011 m. tapo nariu emeritu. Akademikas daug metų vadovavo MA Vandens problemų tarybai, koordinuodamas vandens telkinių mokslo tyrimus Lietuvos mokslo įstaigose.

Netekome iškilaus mokslininko, taurios sielos žmogaus, savo tautos patrioto. Nuoširdžiai užjaučiame velionio šeimą, artimuosius ir kartu liūdime. •

Lietuvos mokslu akademija